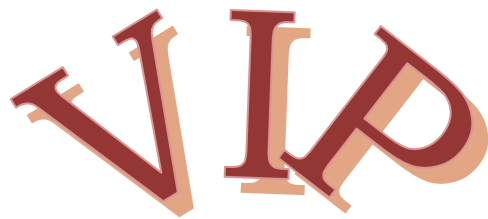

Viden om søgningen til læreruddannelsen

Undersøgelse af vidensgrundlaget om søgning til læreruddannelsen. Undersøgelse foretaget for Undervisningsministeriet af VIP, Videncenter for udvikling i professioner og professionsuddannelser, Udvikling og Innovation i UCN.

Videncenter for udvikling
i professioner og i professionsuddannelser
"Very Important Professions"
Afd. for Udvikling og Innovation

PROFESSIONSHØJSKOLEN
**University College
Nordjylland**

Denne undersøgelse af vidensgrundlaget om søgning til læreruddannelsen er foretaget for Undervisningsministeriet af en arbejdsgruppe i VIP, Videncenter for Udvikling i Professioner og Professionsuddannelser, Afdelingen for Udvikling og Innovation, Professionshøjskolen University College Nordjylland.

Arbejdsgruppen består af:

Jørn Bjerre, lektor, ph.d., læreruddannelsen i UCN

Lars Lindhart, lektor ph.d., læreruddannelsen i UCN

Palle Rasmussen, Professor, Institut for Uddannelse, Læring og Filosofi, Aalborg Universitet

Hans Jørgen Staugård (red.) lektor, ph.d., VIP, Afdelingen for Udvikling og Innovation i UCN.

30.marts 2010.

Indholdsfortegnelse

1. Problemstillinger og fremgangsmåde.	6
1.1 Søgningen til læreruddannelsen	6
1.2 Uddannelsesvalget som proces	8
1.3 Baggrund, forgrund og motiver	10
1.4 Interessefelter i uddannelsesvalget	11
2. Baggrunds- og forgrundsfaktorer	14
2.1 Baggrundsfaktorer	14
2.1.1 Køn som faktor i rekruttering	14
2.1.2 Social baggrund som faktor i rekruttering	16
2.1.3 Alder og uddannelsesvalg	17
2.1.4 Geografiens betydning	19
2.2 Institutionelle og strukturelle forgrundsfaktorer	21
2.3 Opsummering	23
3. Generelle opfattelser og motiver	25
3.1 Vanskeligheder i tolkningen af opfattelser og motiver	25
3.2 Videregående uddannelse som et eksistentielt valg	27
3.2.1 Uddannelse som identitetssøgning	29
3.2.2 Uddannelse som udvikling af socialt univers	30
3.2.3 Uddannelse som uddybning af personlige (fag)interesser	30
3.2.4 Det 'livsvigtige' valg	31
3.3 Værdimæssig orientering. Traditionelle vs. radikalt moderne unge	34
3.4 Orientering mod lang eller mellemlang videregående uddannelse?	36
3.5 Opsummering	37
4. Opfattelser og motiver i forhold til	
 læreruddannelse og lærerarbejde	39
4.1 Spiller uddannelsens prestige en rolle i valget?	39
4.2 At hjælpe andre	41
4.3 Ikke offentlige motiver	42
4.4 Holde mulighederne åbne	43
4.5 Vælger de studerende læreruddannelsen, fordi den er professionsrettet?	45

4.6 Selvudvikling	46
4.7 Kombination af teori og praksis	47
4.8 Blindgyde eller springbræt?	50
4.9 Opsummering	52

5. Hovedlinjer og muligheder **54**

5.1 Hovedlinjer	54
5.2 Muligheder	56

Noter **58**

Litteraturliste **59**

Kapitel 1. Problemstillinger og fremgangsmåde

1.1. Søgningen til læreruddannelsen

Denne undersøgelse af vidensgrundlaget for søgningen til læreruddannelsen gennemføres for Undervisningsministeriet med henblik på at bidrage til at skabe overblik over data, analyser og vurderinger i forskellige videnskabelige og journalistiske undersøgelser af mønstre i unges valg eller fravalg af videregående uddannelse i forhold til de institutionelle og samfundsmæssige rammer for uddannelse og professionsudøvelse med fokus på uddannelsen til professionsbachelor som lærer i folkeskolen.

Tilgangen til de videregående uddannelser har været svingende gennem de seneste år. Især viste der sig stort udsving fra 2007 til 2008, idet der skete et markant fald i tilgangen til de mellemlange og lange videregående uddannelser under et.

Faldet i tilgangen til såvel universiteter som professionshøjskoler i 2008 blev imidlertid næsten opvejet af en tilsvarende stigning i 2009, og udsvinget omkring 2008 kan sandsynligvis for en stor dels vedkommende tilskrives sammenfaldet mellem to forskellige faktorer: Dels var årgang 2008 den første studenterårgang efter gymnasireformen (med ikrafttrædelse i 2005) og dels blev der med virkning fra 2008 indført nye optagelsesregler for mange videregående uddannelser med krav om minimums karakterer for specifikke fag. Ikke mindst usikkerheden omkring fagstruktur i gymnasiet i forhold til uddannelsesvalg i kombination med de specificerede adgangskrav og adgangsregulering til de mest søgte uddannelser har fået mange uddannelsessøgende til at udsætte studiestart.

Nedenstående oversigt angiver antal faktisk optagne studerende til henholdsvis universitetsbacheloruddannelser og professionsbacheloruddannelser. For uddannelsen til professionsbachelor som lærer i folkeskolen er tendenserne særligt tydelige. Endelig sættes antallet af optagne studerende til læreruddannelsen i forhold til ungdomsårgangens størrelse. En ungdomsårgang er her antal unge mellem 19 og 23 år.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ungdomsårgang	305.502	295.940	289.636	287.400	291.562	296.759	308.182	320.848
Universitetsbachelor	17.988	18.406	18.380	19.259	19.403	20.649	18.093	20.263
Professionsbachelor	20.180	19.626	19.255	19.142	18.678	18.226	16.555	17.742
Lærerbachelor	4.538	4.314	4.175	3.810	3.479	2.896	2.645	2.991
Lærerbachelor andel af ungdomsårgang	1,49%	1,46%	1,44%	1,33%	1,19%	0,98%	0,85%	0,93%

Fig.1: Søgning og optag på videregående uddannelser i forhold til ungdomsårgangens størrelse.¹

Som det fremgår, bliver der færre unge mellem 19 og 23 år i perioden fra 2002 til og med 2005. Herefter stiger antallet moderat og fra 2008 mere markant til et højere niveau end i 2002. I samme periode er der en relativt stigende andel af ungdomsårgangen, der søger ind på en universitetsuddannelse, og en faldende andel, der søger ind på professionsbacheloruddannelserne. Blandt professionsbacheloruddannelserne er faldet i tilgangen til uddannelsen til lærer i folkeskolen særlig markant med godt en tredjedel fra

2002 til 2009. Endvidere er det bemærkelsesværdigt, at stigningen i ungdomsårgangens størrelse fra 2006 modsvares af et fortsat fald i tilgangen af professionsbachelorstuderende og her igen et yderligere markant fald i antallet af nye lærerstuderende.

Faldet i antal optagne til læreruddannelsen er det næststørste i Norden med 36% (fra 2003 til 2008), kun overgået af Island med 45% ifølge et komparativt studium af de nordiske læreruddannelser (Nordisk Ministerråd 2009). Set i forhold til bruttoantallet af ansøgere til læreruddannelsen (med uddannelsen som 1. eller 2. prioritet) er faldet endnu mere markant på 53 % fra 2000 til 2008 (www.kot.dk og NIRAS Konsulenterne 2009).

I denne fremstilling vil vi fokusere på, hvad vi ved eller kan formode om årsager til den vigende studentertilgang til professionsbacheloruddannelserne generelt og til uddannelse til professionsbachelor som lærer i folkeskolen specifikt. Disse forhold skal så sammenholdes med, at tilgangen til universitetsbacheloruddannelserne i samme periode har været stigende og at ungdomsårgangene fra 2008 igen bliver større.

Gennem studier af den foreliggende litteratur om handlinger og holdninger i forhold til videregående uddannelse hos unge i Danmark og i udlandet vil vi forsøge at sammenfatte et billede af unge uddannelsessøgendes valg og fravalg af videregående uddannelser med særligt henblik på læreruddannelsen hos forskellige grupper af unge i forhold til social og kulturel baggrund, aktuelt socialt og kulturelt miljø og værdisæt, hidtidig skolegang og uddannelse, visioner om fremtidig beskæftigelse og karriere etc.

Kilderne er meget forskelligartede og spænder fra forskningsrapporter på baggrund af kvantitative og kvalitative undersøgelser via sociale og psykologiske analyser til essays og tidsskrifts- og avisartikler om unge og uddannelse. Det er ambitionen ved hjælp af disse kilder at kunne tegne mønstre for unges bevægelser i uddannelsessystemet i forhold til orienteringer mod beskæftigelse og karriere og i forhold til indhold, form og organisering af uddannelsen til lærer i henhold til gældende lov af 9. juni 2006. Endelig er det ambitionen på dette grundlag at kunne pege på muligheder for at øge tilgangen til læreruddannelsen og lærerprofessionen, hvor misforholdet mellem antallet af dimitterede og antallet lærere, der forlader arbejdsmarkedet, vil udgøre et stigende problem i en ikke særlig fjern fremtid, hvis den nuværende tendens fortsætter.

Det er med andre ord ikke hensigten at lave en systematisk gennemgang af litteraturlistens meget forskelligartede analyser og beskrivelser, men derimod at forsøge at danne synteser af de forskellige data og analyser for at kunne give et kvalificeret bud på hovedtendenser.

Kildernes brede og forskelligartede tilgang til belysning af uddannelsesmønstre er i sig selv bemærkelsesværdig. Man kan måske endda sige, at alene det at tale om uddannelsesmønstre og om de uddannelsessøgendes holdninger og handlinger som et væsentligt parameter er udtryk for en forholdsvis ny uddannelsessociologisk tendens, hvor den enkelte studerendes udtalte og udtalte motiver og interesser spiller en stadig større rolle. Brugerperspektivet har fået en særdeles fremtrædende plads i den offentlige debat, og også uddannelser forstås i stigende grad inden for en markedslogik, hvor individuelle ønsker og valg bliver afgørende for det generelle uddannelsesmønster.

Tidligere har udgangspunktet for vurderingen af uddannelsernes betydning generelt væ-

ret det, der under ét kunne kaldes de samfundsmæssige interesser, der konkret for eksempel har udmøntet sig i statsmagtens beslutning om, hvilke uddannelser der skal prioriteres ud fra, hvor mange færdiguddannede der er brug for i de beskæftigelsesområder, som uddannelserne kvalificerer til. Tilsvarende har den enkeltes ønsker om valg af uddannelse ikke tidligere (det vil sige frem til 1960'erne og 1970'erne) haft den samme afgørende betydning som nu. Den uddannelsesmæssige og erhvervsmæssige løbebane var i mange tilfælde udstykket på forhånd, afhængigt af social og kulturel baggrund, således at "valget" mellem boglig og praktisk linje, realeksamen eller læreplads osv. på et tidligt tidspunkt afstak rammerne for det videre forløb.

Især lange videregående uddannelser har udviklet sig fra at være eliteuddannelser til at blive masseuddannelser, og tilsyneladende finder der ikke længere nogen "forhåndssortering" sted. I hvert fald giver så godt som alle unge i alle undersøgelser direkte eller indirekte udtryk for, at de i vidt omfang selv kan og skal vælge deres uddannelses- og karriereforsøb. Udskillelsen finder nu i højere grad sted i selve uddannelsesforløbet og kan blandt andet registreres gennem et øget antal studieskift og frafald inden for næsten alle videregående uddannelsesområder. Også studieskift og frafald vurderes primært som den studerendes individuelle valg blandt et stort antal muligheder for studieretninger og moduler.

Med andre ord angiver alene temaer og indfaldsvinkler i undersøgelserne en bevægelse i retning af stigende opmærksomhed på de studerendes individuelle interesser og vurderinger og på hurtigt skiftende behov for højtuddannede på arbejdsmarkedet.

1.2. Uddannelsesvalget som proces

Når læreruddannelsen og lærerjobbet sammenlignes med andre uddannelser og job i undersøgelsesrapporterne er situationen ofte den, at den unge igennem opvækst, medier og egen skolegang har fået en negativ opfattelse af lærerjobbet og endvidere opfatter læreruddannelsen meget ensartet: den fører kun til ansættelse som lærer. Meget tyder på, at læreruddannelsens selvopfattelse er ganske anderledes, f.eks. kan det i Epinions rapport (Epinion 2007: 69) læses, at studielederne giver udtryk for, at der er mange efter- og videreuddannelsesmuligheder efter endt uddannelse. På baggrund af påvirkningen fra læreruddannelsens sociale praksis skifter de lærerstuderende standpunkt. Set fra deres deltagelse heri opfattes lærerjobbet og dets muligheder ganske anderledes. Verden ser anderledes ud, når den iagttages fra forskellige positioner, og man påvirkes af de sociale praksisser, man deltager i. En sammenlignende undersøgelse af rekrutteringsproblematikken på de nordiske læreruddannelser viser således, at lærerstuderende i langt højere grad end elever i ungdomsuddannelserne vurderer, at *"Uddannelsen giver mulighed for en vifte af job"* (Nordisk Ministerråd 2010: 78).

Den første sociale praksis, altså familien, har en ganske afgørende betydning. Forældrenes sociale position har betydning for det senere uddannelsesvalg, høj social status får den unge til at rette blikket mod lang videregående uddannelse, hvorimod lav status mod kort eller mellemlang videregående uddannelse. Her er tilsyneladende et tilsvarende forhold, når de gælder værdier: Hvilke typer fællesskaber retter den unge sig imod?

Og i hvilken udstrækning er den unge bange for på et tidligt tidspunkt at låse sine fremtidsmuligheder? Tilsvarende har geografi og uddannelsernes placering i det geografiske landskab betydning for uddannelsesvalget. De unge vælger frit ud fra egne begrundelser, men disse valg er i høj grad betinget i bagvedliggende faktorer.

Desuden er de standpunkter, som de unge fremviser, når de er påbegyndt læreruddannelsen eller en anden videregående uddannelse, ikke nødvendigvis identiske med dem, de havde inden. Den sociale praksis, vi deltager i, påvirker vore standpunkter på en sådan måde, at de giver mening for os.

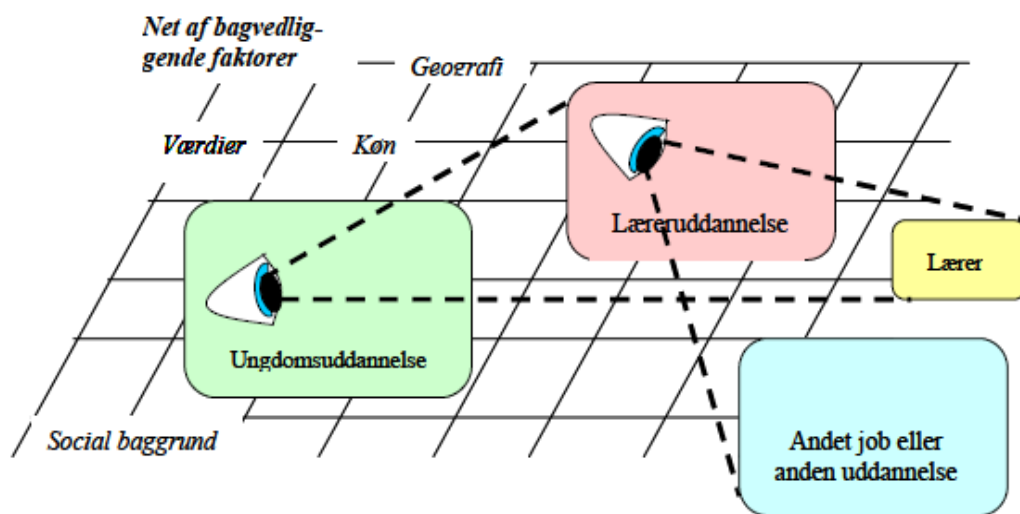

Fig.2: Eksempel på samspil mellem baggrundsfaktorer, forgrundsfaktorer og generelle opfattelser og motiver i forhold til orientering mod læreruddannelsen og mulig beskæftigelse.

Figuren illustrerer et eksempel på dette samspil. Mens de kommende studievælgere befinder sig i ungdomsuddannelsen, opfatter de læreruddannelsen som en uddannelse, der fastlåser deres muligheder: man kan kun blive lærer. På baggrund af det kvantitative materiale ved vi, at denne opfattelse især knytter sig til dem, der kommer fra "højere status lag" og/eller universitetsnære kommuner. (f.eks. Zeuner 2000; Jensen og Husted 2008). Efter studievalget ser de, der valgte læreruddannelsen, imidlertid denne som en uddannelse, der åbner for flere videreuddannelsesmuligheder og andre jobfunktioner. Den gældende selvforståelse i den sociale praksis påvirker den unges foranliggende begrundelser. Havde vi yderligere medregnet køn og geografi i eksemplet, ville påvirkningen fra de bagvedliggende faktorer være blevet endnu mere kompleks, men princippet i samspillet mellem faktorerne havde været analogt.

1.3. Baggrund, forgrund og motiver

Valget af uddannelse i nutiden fremtræder ofte som et åbent valg, hvor der er mange alternative muligheder, de uddannelsessøgende kan vælge imellem alt efter deres motiver og præferencer. Men samtidig viser undersøgelser, at strukturelt betingede faktorer som for eksempel køn og social baggrund har stor betydning for de valg, der faktisk foretages. De studerendes begrundelser er et konstant samspil mellem de bagvedliggende faktorer, deltagelse i den øjeblikkelige sociale praksis, samt et utal af elementer knyttet til den enkeltes personlige livshistorie, som fx skoleerfaringer, venners valg samt mediernes fortællinger. En forståelse af søgningen til givne uddannelser som for eksempel læreruddannelsen må derfor både omfatte de strukturelt betingede rammer og de uddannelsessøgendes opfattelser og motiver.

Når personer vælger uddannelse, står de mellem en baggrund og en forgrund. Baggrunden er den sociale prægning, de ressourcer og de erfaringer, personerne har med fra deres hidtidige liv. Forgrunden er de muligheder for uddannelse og fremtidig livs- og arbejdssituation, som åbner sig for personen. De uddannelsessøgendes opfattelser og motiver er udviklet i sammenhæng med de rammer, som har præget deres hidtidige liv, men de rummer samtidig fortolkninger af de muligheder, der tegner sig i forgrunden. Forgrunden er også præget af strukturelle rammer, som på forskellige måder begrænser mulighederne, og som indoptages i de uddannelsessøgendes forståelser. Et velkendt eksempel på dette er, at adgangskravene til en række eftertragtede uddannelser gør disse uddannelser uopnåelige for mange uddannelsessøgende, som så indoptager dette forhold i deres overvejelser om uddannelsesvalget. I traditionelle samfund vil forgrund og baggrund ofte være så tæt forbundet, at der næsten ikke åbner sig et rum af valgmuligheder og motiver mellem dem; de unge forbliver inden for forældrenes livsform, og livsbanen med arbejde, familie og livssituation er mere eller mindre lagt fast. I moderne samfund vil der oftest være et større spillerum af valgmuligheder, selv om de faktiske valg kan være delvist bestemt af baggrundsfaktorer, og mulighederne for opfattelser og motiver vil være langt bredere og mere åbne.

Figuren på næste side kan illustrere samspillet mellem baggrundsfaktorer, forgrundsfaktorer og motiver.

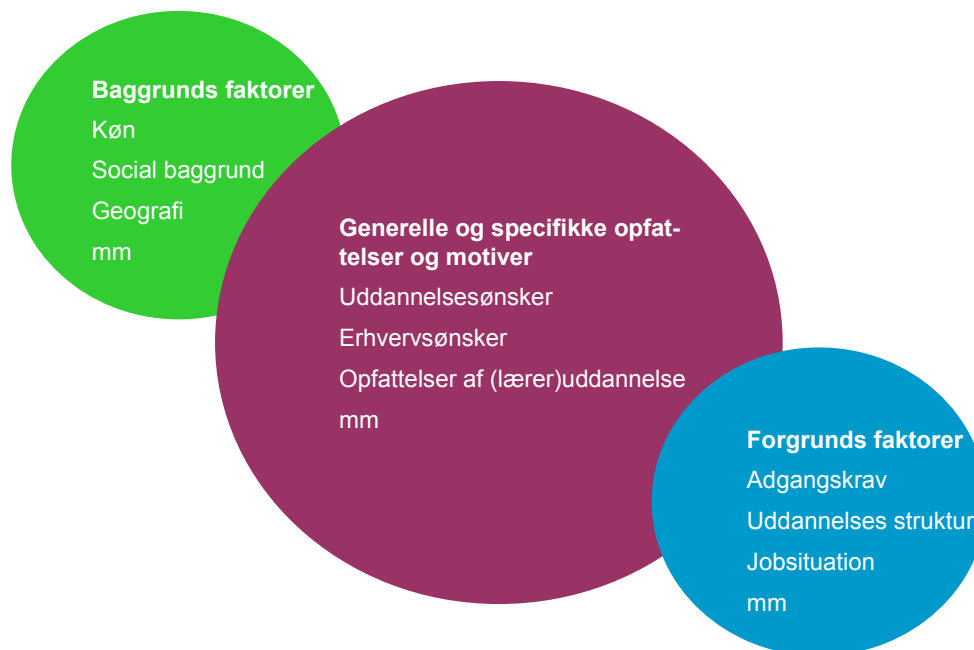

Fig.3: Samspillet mellem baggrunds- og forgrunds faktorer og generelle og specifikke opfattelser og motiver hos de uddannelsessøgende.

De uddannelsessøgendes opfattelser og motiver kan analytisk deles i nogle, som har en generel karakter og andre, som rummer mere specifikke forestillinger om ønskede eller uønskede uddannelser og livsbaner. Som regel vil der ske en gradvis konkretisering af opfattelser og motiver frem gennem uddannelsesforløbet.

1.4. Interessefelter i uddannelsesvalget

Uddannelsesforsker Lars Ulriksen har ved flere lejligheder skitseret samspillet mellem interessefelterne for universitetsuddannelsernes vedkommende med følgende model (Ulriksen 1998):

Fig. 4: Interessefelter i uddannelsesvalget.

Modellen skal beskrive de interesser, der er direkte i spil som synsvinkler i uddannelsessammenhængen.² Grænserne mellem interessesfærerne er flydende, og vi anvender modellen i denne kontekst til at beskrive, hvordan de temaer, der tages op i det anvendte kildemateriale, kan betragtes som symptomatiske for en stigende vægtning af vinklerne 'Uddannelse som investering' og 'Uddannelse som identitetsarbejde'. Det er dermed også en påpegning af, at undersøgelser om søgning til uddannelser (og om studieskift og frafald) nødvendigvis må beskæftige sig indgående med faktorer, som traditionelt har været betragtet som sekundære i forhold til den statslige planlægning og gennemførelse af videregående uddannelse.

Den litteratur, som ligger til grund for denne undersøgelse, afspejler i høj grad den stigende individualisering af uddannelsesforløbene og den tiltagende betydning af de uddannelsessøgendes personlige værdier og interesser for udviklingen i den generelle uddannelsesstruktur. Derfor har vi fundet det relevant at opstille en model, der tager udgangspunkt i studerendes individuelle perspektiv, men hvor det i øvrigt gælder som for Ulriksens model, at grænserne mellem de dominerende holdninger er flydende. Med hensyn til holdninger og dispositioner gælder det i særlig grad, at dobbelttydighed og modsatrettede tendenser kommer til udtryk hos den enkelte som symptom på, at uddannelsesvalg også i høj grad er modsætningsfyldt og i stigende grad opleves som et personligt dilemma. Der kan være stor forskel på, hvordan vilkår, muligheder og interesser tegner sig for informanterne forud for og efter valg af uddannelse og forud for og efter overgang fra uddannelse til beskæftigelse (f.eks. Goodson 2007/2003; Hutter 2004; Lindhart 2007; Steensen 2008). Det er derfor nødvendigt at skelne mellem, hvad informanterne selv siger om motiver og interesser på et givet tidspunkt, og hvad der kan ses som deres egen forklaring på og legitimering af valget.

Nedenstående model skal derfor læses som et omskifteligt rum for den enkeltes perspektiver, både de udtalte og de uudtalte, i den unges orienteringer i forhold til baggrunds- og forgrundsfaktorer. Der er tale om forskellige positioner, som på forskellige tidspunkter vil have forskellig vægt, og som kan være samtidigt til stede som henholdsvis baggrunds- og forgrundsperspektiv. (Modellen er delvis inspireret af Usher og Edwards, 1994)

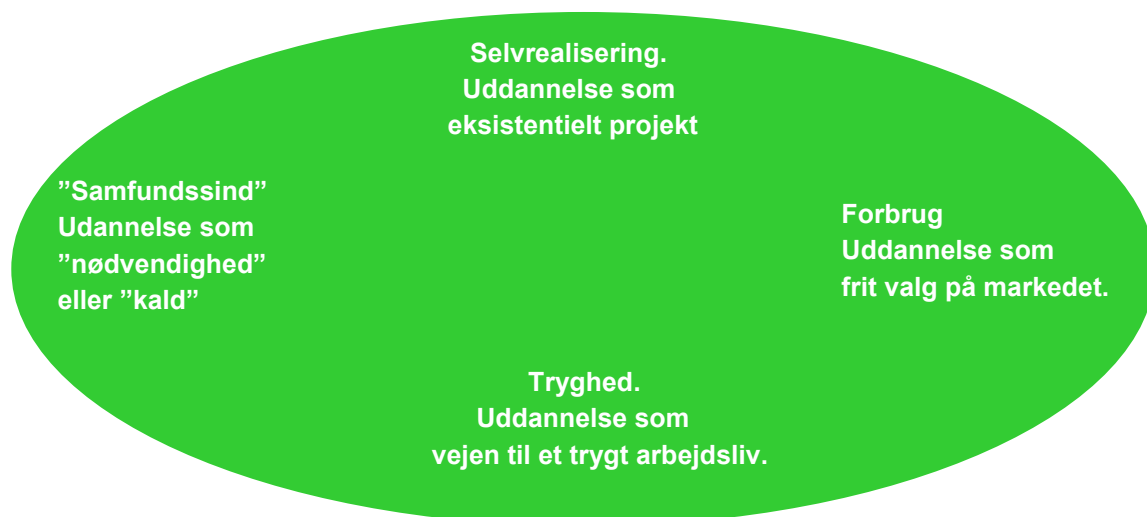

Fig 5: Spændingsfelter i den enkelte uddannelsessøgendes opfattelser og motiver i forbindelse med valg af uddannelse og erhverv.

Et meget stort antal informanter i de undersøgelser og analyser, vi refererer til, anfører som et vigtigt motiv bag valg af videregående uddannelse, at uddannelsen skal give dem større selvindsigt og styrke dem generelt i det fremtidige liv. Muligheder for **selvrealisering** fremhæves derfor som afgørende af de studerende selv. Derimod er det sjældent, at informanter selv giver udtryk for, at uddannelsen vælges, fordi den forventes at kunne føre frem til et liv med et trygt og fast job og en stabil indtægt. **Tryghed** er ikke et fremherskende perspektiv for de unge selv, men i longitudinale studier kommer det alligevel ofte frem, at tryghedsaspektet har betydning, især hos de studerende, der er et par år inde i studieforløbet, ligesom det er mere fremherskende hos studerende på de mellemlange og korte videregående uddannelser end hos studerende på de lange universitetsuddannelser, og det er mere fremherskende hos unge fra socialt og uddannelsesmæssigt "moderate" miljøer end i miljøer præget af høj social og uddannelsesmæssig status. En tredje dimension i overvejelser om studievalg kan siges at udgøres af følelsen af pligt og ansvar over for familie og i bredere forstand samfundet som helhed. Ønsket om at vise **"samfundssind"** skal i mangel af bedre betegnelse udtrykke, at uddannelsesvalget direkte eller indirekte knyttes til at gøre noget for andre mennesker og at arbejdet efter endt uddannelse mere eller mindre opfattes som et kald. Modpolen i dette spektrum har vi her valgt at betegne som konsumentholdningen, hvor det at indgå i et uddannelsesforløb indirekte opfattes som et spørgsmål om **forbrug** af en vare, hvor der forhandles ydelser og modydelser med eksamensbeviset som det slutprodukt, der giver adgang til en ønsket beskæftigelse, men hvor indholdet af viden, færdigheder og kompetencer træder i baggrunden. Der tales i stigende grad om uddannelsesmarkedet på linje med arbejdsmarkedet og varemarkedet og om udbud af uddannelser og uddannelsesmoduler, der kan imødekomme efterspørgslen på specifikke kvalifikationer på arbejdsmarkedet, men også "kundernes" efterspørgsel i form af interesse og ansøgninger fra de uddannelsessøgendes side med henblik på at gennemføre en uddannelse uden store personlige investeringer og med gode jobudsigter og indkomstforhold i den anden ende.

Kapitel 2. Baggrunds- og forgrundsfaktorer

2.1 Baggrunds-faktorer.

I dette kapitel vil der især blive fokuseret på bagvedliggende faktorer, altså forhold, der har betydning for de studerendes valg – men som ikke indgår eksplicit i de studerendes egne begrundelser. Sådanne faktorer betragter vi som en del af den af elevernes og de studerendes ikke-erkendte baggrund for deres motiver, valg og begrundelserne herfor.

I det følgende vil en række af disse faktorer blive behandlet:

- Køn
- Social baggrund
- Alder
- Geografi

Til sidst i kapitlet (afsnit 2.2) vil vi kort behandle de væsentligste strukturelle eller institutionelle forgrundsfaktorer, som er relevante i forhold til denne beskrivelse af baggrunds-faktorer.

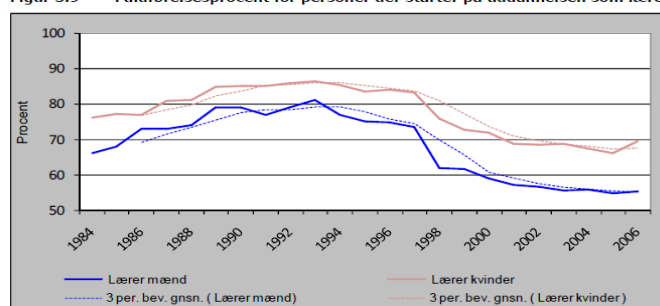
2.1.1 Køn som faktor i rekruttering

Det er velkendt, at der "traditionelt har været en overvægt af kvinder på læreruddannelsen, og der er kun små ændringer i dette billede" (NIRAS 2009: 8). Ligesom tidligere (1999), var to tredjedele af de optagne i læreruddannelsen i 2008 kvinder.

Allerede på "de almen-gymnasiale uddannelser er der markant flere kvinder end mænd, mens der på de erhvervsgymnasiale og specielt de erhvervsfaglige uddannelser er en overvægt af mænd" (Undervisningsministeriet 2007: 61). Endvidere er der en større andel mænd end kvinder, der er stagneret på grundskole- eller ungdomsuddannelsesniveau; der er flere kvinder end mænd, der gennemfører gymnasiet eller hf, og flere mænd end kvinder opnår en kort videregående uddannelse som højeste fuldførte uddannelsesniveau (Danmarks Evalueringsinstitut 2005: 20). Antallet af kvinder, der er potentielle ansøgere til blandt andet læreruddannelsen, er altså større end antallet af mænd. Dette alene kan dog ikke forklare den store forskel i antallet af ansøgere i de to køn.

Som det fremgår af tabellen ved siden af, så er skævheden ikke kun påviselig i relation til rekruttering af lærerstuderende, men også relevant i forhold til fastholdelse af disse. Som tabellen viser, så ligger den kvindelige gennemførelsesprocent konsekvent 10 % over den maskuline; på trods af at den samlede gennemførelsesproces svinger et sted mellem 20 % og 30 %.

Figur 3.9 Fuldførelsesprocent for personer der starter på uddannelsen som lærer

Kilde: UNI-C

Note: Bemærkning: Da det på grund af udsving det enkelte år (især ved mindre grupper som bioanalytiker) kan det være svært at aflæse den generelle udvikling, er tilføjet et 3 års glidende gennemsnit, der gør det lettere at se den generelle udvikling over tid.

Ifølge Epinion (Epinion 2007: 57) er der ingen forskel på mænd og kvinders valgproces i forhold til uddannelsesvalget, så der må altså være bagvedliggende faktorer til grund for den ulige fordeling. Her kan peges på forskellige forhold.

"Det er i overvejende grad kvinder, som søger de humanistiske eller pædagogiske fag, og de har nogle markante værdimæssige orienteringer. De knytter sig til et fortolkende vidensideal, til det grammatikorienterede tænkningssideal, til personlige målsætninger om såvel indre som ydre oplevelser og til etik på det humanitære niveau." (Zeuner 2000: 104)

Denne begrundelse, som retter sig mod, at kvinder er karakteriseret ved særlige værdimæssige orienteringer, kan såvel forstås i forhold til uddannelsens etiske, pædagogiske og didaktiske indhold som i forhold til kaldstanken i lærerprofessionen. Lindhart (Lindhart, 2007) har i sin undersøgelse sådanne eksempler, hvor en kvindelig nyuddannet lærer netop nævner "kaldet" som begrundelsen for sit professionsvalg, hvor de mandlige nyuddannede lærere nævner ferier, fritid og samvær med børn.

Det er måske karakteristisk, at det i NIRAS rapporten netop er kvinder, der kommer med denne type begrundelser :

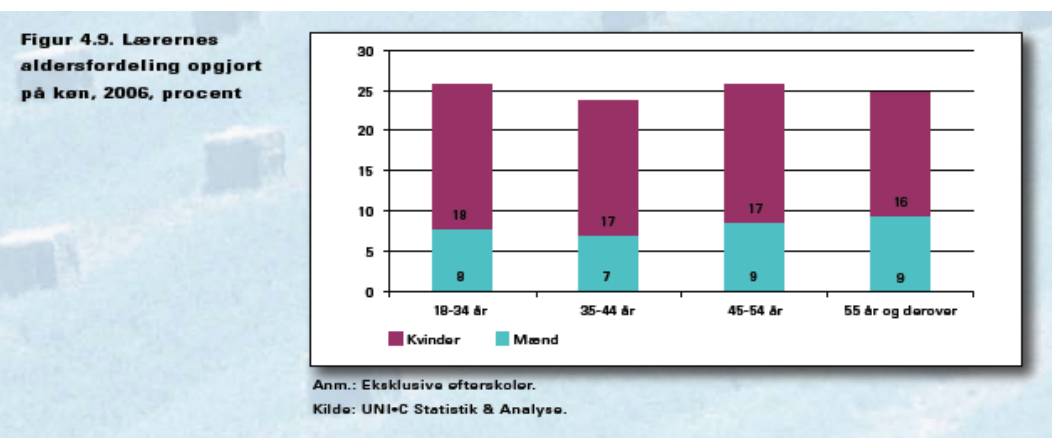
"Med læreruddannelsen får jeg en uddannelse, hvor jeg kan påvirke børns fremtid," kvindelig lærerstuderende, UCL Jelling

"Jeg ville gerne arbejde med mennesker, jeg følte, at jeg havde noget at give," kvindelig lærerstuderende, VIA Århus

"Det er et givende job, både på et personligt plan, men også hvor der er mulighed for at hjælpe andre,"

(kvindelig lærerstuderende, VIA Århus) (NIRAS Konsulenterne 2009: 15)

Imidlertid kan det også tænkes, at kvinder i højere grad vælger læreruddannelsen, fordi de lettere kan se sig selv som lærere, i og med at de rollemodeller, de har kunnet identificere sig med i skolen, primært har været kvinder. Endvidere er skolen af mange blevet beskrevet som et "kvindeligt univers" (f.eks. Nordal 1995, Bonde og Carlsen 1997), hvor finmotorik og stillesiddende aktiviteter har været grundlaget for et samvær, hvor flere piger har haft det som fisken i vandet, og drenge som fremmedelementer.

Kilde: Undervisningsministeriets statistikpublikation 2007: 52

De særlige værdier, som med reference til Zeuner blev nævnt ovenfor, er som udgangspunkt skabt igennem socialisering til kønnet adfærd i familien, men forstærkes yderligere igennem deltagelse i folkeskolens sociale fællesskab.

Den skæve kønsmæssige ansøgerfordeling kan således både forklares som en tiltrækning: det humanitære kaldslignende og identifikationen med lærerne hos kvinderne, og en frastødning: mændenes erfaring med skolen som et kvindeligt univers. Disse forhold er dybt forankret i personernes erfaringer og lader sig ikke umiddelbart ændre igennem kampagner eller lignende, og budskaber, der virker tiltrækkende på kvinder, kan virke frastødende på mænd.

2.1.2 Social baggrund som faktor i rekruttering

På samme måde, som køn er en uomtvistelig bagvedliggende faktor i uddannelsesvalget, kan der heller ikke stilles spørgsmål ved den sociale baggrunds betydning.

For det første spiller social baggrund en rolle, når det gælder forholdet mellem børn af forældre med ingen eller en kort uddannelse.

”Jo højere uddannelse den unges mor eller far har, jo højere uddannelse er eleven tilbøjelig til at vælge... Mens 68 % af de unge, hvis far har en lang videregående uddannelse (LVU) eller mellemlang videregående uddannelse (MVU), ligeledes vælger en mellemlang eller lang videregående uddannelse, gælder dette 'kun' for 44 % af de unge, hvis far har en kort videregående uddannelse (KVU) eller derunder. Sammenhængen er stort set identisk for moderens uddannelsesniveau og de unges uddannelsesvalg.” (Epinion 2007: 41f)

I Epinions undersøgelse (Epinion 2007: 50) fremgår det, at blandt eleverne i ungdomsuddannelserne, der står foran deres studievalg, tillægges uddannelsens længde kun mindre betydning. Dette forhold er et godt eksempel på, hvordan forgrundsmotiver altid bør holdes op i forhold til baggrundsbeskrivelser. Ser vi på opgørelsen af sammenhængen mellem forældres uddannelsesniveau og studievalg, viser den en tydelig sammenhæng.

Tabel 7: Fars uddannelsesniveau og elevernes studievalg

Fader Elev	KVU og under	MVU	LVU	Total
KVU og under	27 % (234)	16 % (45)	13 % (36)	22 % (315)
MVU	29 % (253)	27 % (73)	19 % (56)	27 % (382)
LVU	44 % (380)	57 % (156)	68 % (196)	51 % (732)
Total	100 % (867)	100 % (274)	100 % (288)	100 % (1429)

Kilde: Epinion 2007: 42.

Der er med andre ord en tydelig systematik i forholdet mellem forældres uddannelse og

de unges uddannelsesvalg, som rejser spørgsmål om, hvordan vi skal forstå og tolke de unges udsagn. Når de unge skal vurdere betydningen af, hvad der er vigtigt i forhold til uddannelsesvalg, scorer "Noget der har min interesse" højst (6,7 points ud af 7), men klart mindst scorer "At uddannelsen er kort" (2,4 points).

Dette tyder på, at længde af uddannelse ikke har væsentlig betydning i den unges bevidsthed, hvilket modsiges af statistiske data, der fortæller os, at der er sammenhæng mellem social placering og valg af uddannelse. Her er endnu et eksempel på det forhold, at der er forskel på foranliggende faktorer, faktorer som gives som begrundelse, og bagvedliggende faktorer, som har indflydelse på, hvordan der faktisk vælges, når valget træffes. De givne begrundelser og de faktiske handlemønstre afviger.

2.1.3. Alder og uddannelsesvalg

For at blive optaget på mellemlange og lange videregående uddannelser i Danmark skal man generelt have gennemført en studieforberevende ungdomsuddannelse. Hvis man går direkte igennem folkeskole og ungdomsuddannelse vil en sådan uddannelse være afsluttet i 19 års alderen, og mange påbegynder da også videregående uddannelse i denne alder. Men langt fra alle. En betydelig gruppe går først i gang med en studieforberevende ungdomsuddannelse – ofte i form af HF - efter at have prøvet andre muligheder i arbejdslivet og i ungdomsuddannelserne og erhverver derfor først deres adgangsgivende eksamen, når de er i 20'erne eller senere. Og en stor del af de unge, som erhverver en adgangsgivende eksamen i 19 års alderen, prøver andre muligheder i livet og på arbejdsmarkedet, før de påbegynder en videregående uddannelse. Disse forhold betyder, at det udbredte billedet af den unge, nye studerende, der kommer lige fra gymnasiet, må korrigeres. Af de studerende, som påbegyndte læreruddannelsen i 2005, var 37 pct. 25 år eller derover, og billedet var stort set det samme for nye studerende på uddannelserne til socialrådgiver, sygeplejerske og pædagog (Capacent/Epinion 2007: 26). Den gennemsnitlige alder for påbegyndelse af læreruddannelsen er dog faldende, hvilket er udtryk for, at de senere års tilbagegang i søgningen især er sket inden for de ældre aldersgrupper; f.eks. er gruppen af 24-årige ansøgere til læreruddannelsen reduceret med 58 pct. i perioden 2000-2008 og gruppen af ansøgere over 30 år er reduceret 74 pct. i perioden 2002-2008 (NIRAS-konsulenterne 2010: 8). Det sidstnævnte forhold skyldes givetvis overvejende etableringen af meritlæreruddannelsen i denne periode, men faldet i ansøgertal blandt studerende i midten af 20'erne må have andre årsager.

Det er ikke kun for lærerstuderende, der er en bevægelse mod lavere gennemsnitsalder ved studiestart; det gælder generelt for til de videregående uddannelser, og det er i overensstemmelse med den etablerede politik på området, som søger at modvirke forsinkelser i studieforløbet som fx sabbatår og omvalg. Regeringen har med incitament (som f.eks. karakterbonus til studerende, som påbegynder videregående uddannelse hurtigt) og sanktioner (som f.eks. nedsat SU til unge, som starter uddannelse senere end to år efter adgangsgivende eksamen) forsøgt at få flere unge hurtigere i gang med en videregående uddannelse, og det har tilsyneladende haft en vis virkning. Men konsekvenserne for rekrutteringen til læreruddannelsen er ikke nødvendigvis positive. I det

interviewmateriale, som fremlægges i NIRAS-konsulenternes rapport, fremstår nogle forskelle mellem de yngste og de lidt ældre af de lærerstuderende. Hvor de yngre ofte lægger vægt på en dynamisk og afvekslende hverdag (som mest oplagt findes i større byer), differentierede jobmuligheder og mulighed for videreuddannelse, lægger de ældre mere vægt på jobsikkerhed, kontinuitet, familievenlige arbejdstider og korte geografiske afstande til familie, studie og arbejde. Disse ældre studerende overrepræsenteret på læreruddannelserne i de mindre byer (NIRAS-konsulenterne 2010: 36-37).

De ønsker og værdier, som de lidt ældre lærerstuderende giver udtryk for, svarer på mange måder til det billede af læreruddannelsen og dens jobmuligheder, som er udbredt blandt de uddannelsessøgende. De ønsker og værdier, som de yngre lærerstuderende giver udtryk for, svarer nok så meget til billedet af andre videregående uddannelser, herunder ikke mindst universitetsuddannelserne, som jo er placeret i større byer. På den baggrund påpeges det, at det tidlige studievalg kan risikere at modarbejde rekruttering til læreruddannelsen. "Noget generaliseret sat op er der noget, der tyder på, at jo yngre de unge er ved ansøgningen til videregående uddannelse, jo mindre sandsynligt er det, at de vælger læreruddannelsen" (NIRAS-konsulenterne 2010: 38).

Den del af rekrutteringen til læreruddannelsen, som udgøres af voksne uden for de store byer, er også behandlet i en ph.d.-afhandling af Jette K. Steensen (Steensen 2008). Hun har gennem livshistoriske interviews undersøgt vejen til læreruddannelse hos et antal studerende i Danmark og USA. I begge lande har hun undersøgt to grupper: Dels studerende med veluddannede forældre og i en større by, og dels studerende med kortuddannede forældre i en mindre by eller et landområde. Hun analyserer de livs- erhvervs og skoleerfaringer, de lærerstuderende bringer med ind i uddannelsen, og hvilken betydning disse måtte have for deres opfattelse af og holdninger til arbejdet og i denne forstand også for deres fremtid i lærerprofessionen. De studerende fra et dansk seminarium i et landområde, Steensen har interviewet, er i alderen 25-47 år. Flere af dem har tidligere afbrudt uddannelsesforløb, de har erfaring fra forskellige typer erhverv, og er via familie og børn knyttet til det geografiske område. For dem er det hverken muligt eller tiltrækkende at flytte til en større by for at uddanne sig, og deres valg af læreruddannelsen er derfor afhængigt af, at uddannelsesinstitutionen ikke er for langt væk.

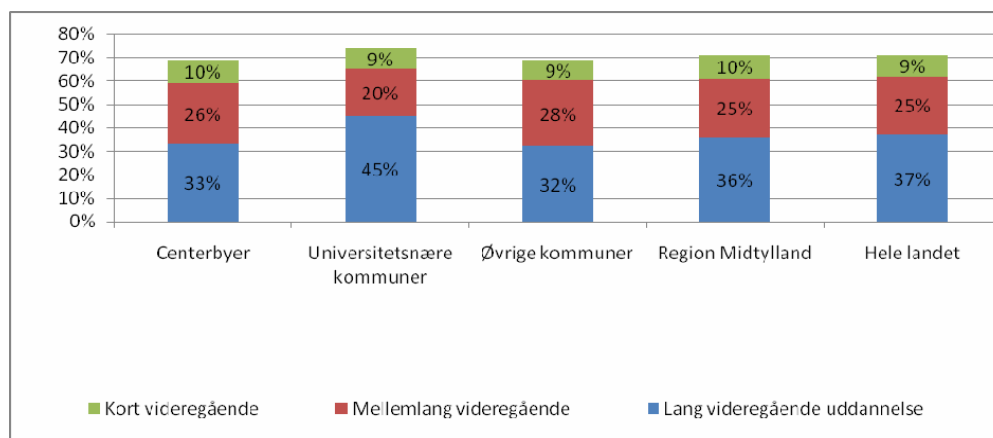
Steensen påpeger, at rekrutteringen af sådanne lærerstuderende også har betydning på anden måde. I de senere års danske uddannelsesdebat er det en udbredt antagelse, at blot de faglige kundskaber er høje, så er læreren god. Lærerens øvrige baggrund tages ikke i betragtning i vurderingen. Men de lærerstuderende, hvis forældre ikke selv har megen boglig uddannelse, og som er opvokset i mindre byer eller landområder, har også andre slags viden, som kunne være en fordel i lærerjobbet. De har nemlig indsigt i, hvordan skolesystemet opleves, når man møder det "nedefra". De har erfaringer med nederlag, læsevanskeligheder og andre problemer. Det er ifølge Steensen erfaringer, som kan udvikles til egentlige lærerkompetencer, hvis de løftes frem og værdisættes, samtidig med at den eventuelt manglende faglighed styrkes.

2.1.4. Geografiens betydning

Sondringen mellem traditionsorienterede og moderne unge afspejler sig også i geografiens betydning for studievalg. Her viser det sig, at det at vokse op i en universitetsnær kommune øger ens tilbøjelighed til at vælge et langt videregående studium, mens det, at vokse op i udkantsområder og byer uden universiteter, øger tilbøjeligheden til at søge ind på mellemlange uddannelser.

"Langt flere unge med en gymnasial ungdomsuddannelse fra de universitetsnære kommuner (45%) går da også i gang med en lang videregående uddannelse. Blandt unge fra kommuner med centerbyer og fra øvrige kommuner er det kun omkring hver tredje. Til gengæld vælger flere unge (26-28%) fra disse kommuner en mellemlang videregående uddannelse, mens det kun er hver femte af de unge fra de universitetsnære kommuner, der vælger en sådan uddannelse. Dette overgangsmønster fastholdes, når der korrigeres for de unges forældrebaggrund. Det betyder, at valget af videregående uddannelse, fx lang videregående uddannelse, efter afsluttet gymnasial ungdomsuddannelse i høj grad er bestemt af, hvor i regionen den unge er opvokset."

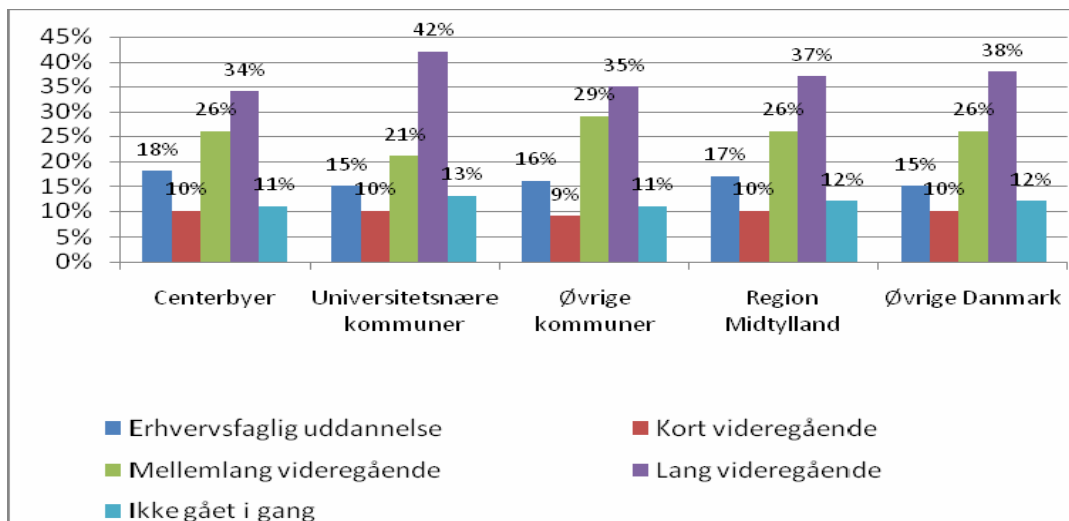
(Jensen og Husted 2008: 6)

Overgang fra gymnasial uddannelse til videregående uddannelse, senest fire år efter

Jensens og Hustedes undersøgelser omhandler uddannelsesmønstre i Region Midtjylland, men det påpeges i rapporten, at "valg af videregående uddannelse efter gymnasial ungdomsuddannelse udviser i Region Midtjylland ikke træk, der afviger fra dem, der ses på landsplan" (s. 5), hvilket stemmer overens med figuren på næste side.

I universitetsnære kommuner vælger de unge hyppigere en lang videregående uddannelse, hvorimod de i kommuner med centerbyer eller andre kommuner hyppigere væl-

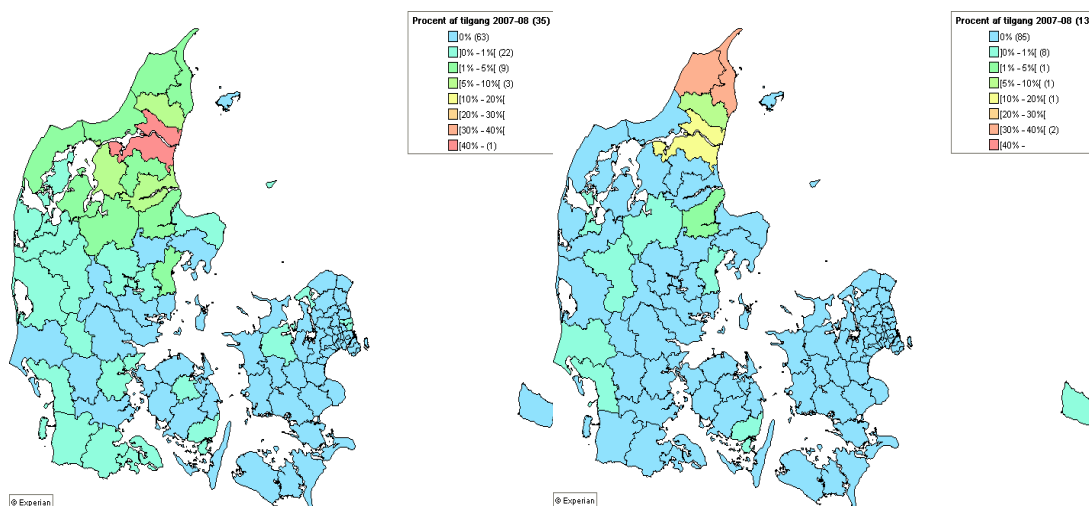
Overgang fra fuldført gymnasial ungdomsuddannelse til erhvervsfaglig uddannelse eller videregående uddannelse senest fire år efter fuldført ungdomsuddannelse 2000-2003, korregeret for social baggrund.
Kilde: Jensen og Husted 2008: 30

ger en mellemlang videregående uddannelse. Dette kan som ovenfor forstås ud fra modsætningen mellem radikalt moderne unge i byområder og traditionsorienterede unge i landområder.

Nærhed til uddannelsesstedet kan imidlertid også være en faktor. Dette ses f.eks. i forhold til unge, der påbegynder en erhvervsfaglig ungdomsuddannelse efter afsluttet gymnasial uddannelse. Der er i Region Midtjylland blandt unge fra universitetsnære kommuner kun 15%, der påbegynder en erhvervsfaglig ungdomsuddannelse på denne baggrund, mens det blandt unge fra øvrige kommuner og kommuner med centerbyer er 20%. Dobbeltuddannelse i form af to ungdomsuddannelser vil derfor være mest udbredt i kommuner med forholdsvis få uddannelsesmuligheder.

Det er derfor nærliggende at forestille sig, at uddannelsens nærhed også er en faktor, der får unge fra de ikke-universitetsnære kommuner til at fravælge lange videregående uddannelser og snarere rette sig mod lokale mellemlange videregående uddannelser. På næste side ses sammenhængen mellem ungdomsuddannelseskommuner for de lærerstuderende ved læreruddannelserne i Aalborg og Hjørring 2007-08, og det fremgår, at især i forhold til centerbyen Hjørring er de studerende lokale.

Det er således nærliggende at tro, at lukning af læreruddannelser i udkantsområder (f.eks. de lukningstruede uddannelser i Nørre Nisum og Skive, og de nu nedlagte uddannelser i Haslev og Skårup) vil medføre en forandring i læreruddannelsens rekrutteringsgrundlag. Enten vil det medføre en mindre søgning til læreruddannelsen, idet ikke alle potentielle ansøgere vil søge til de store byer, eller der vil vise sig nye segmenter af lærerstuderende i de urbane områder.

Tilgangen til læreruddannelsen 2007-08 fordelt på ungdomsuddannelseskommuner. Til venstre læreruddannelsen i Aalborg og til højre i Hjørring. Kilde: Lange et al. 2010 b

2.2 Institutionelle og strukturelle forgrundsfaktorer

Også i den forgrund, der tegner sig for dem, som står over for valget af uddannelse, er der som tidligere nævnt en række strukturelt og institutionelt bestemte faktorer. Deres status og rolle er dog anderledes end baggrundsfaktorer som de her omtalte. Baggrundsfaktorerne har præget (og præger i et vist omfang fortsat) de uddannelsessøgendes hidtidige livsbane, ressourcer og erfaringer. Denne prægning er personerne kun i et vist omfang bevidste om, og den kan ikke fravælges, selv om man kan vælge at orientere sig væk fra de "naturlige" pejlemærker, den har skabt. Forgrundsfaktorerne har i højere grad karakter af et sæt strukturelle og institutionelle rammer for fremtidig uddannelse, erhverv og tilværelse, som de studerende har en mere eller mindre præcis viden om, og som dermed påvirker deres opfattelser og motiver i uddannelsesvalget. At være født og opvokset som et bestemt køn og i et bestemt socialt miljø er et baggrundsvilkår, som ikke kan laves om, selv om de er forenelige med mange forskellige livsbaner. At adgang til den uddannelse, man ønsker at vælge, forudsætter fag og karakterniveauer, man ikke har opnået i sin adgangsgivende eksamen, er et forgrundsvilkår, man må forholde sig til – f. eks. ved at revidere sit uddannelsesvalg eller ved at forsøge at forbedre sin adgangsgivende eksamen. Forgrundsfaktorerne er i højere grad bevidst til stede i personernes motiver og overvejelser om uddannelsesvalget, og dermed også i de undersøgelser, vi søger at sammenfatte i denne rapport. Derfor behandles de forskellige strukturelle og institutionelle forgrundsfaktorer ikke udførligt her; vi nøjes med kort at nævne dem som forudsætning for behandlingen af opfattelser og motiver i uddannelsesvalget.

For folkeskolelæreruddannelsen som uddannelsesmulighed kan nævnes følgende grundsfaktorer:

- Adgangskrav til uddannelsen. Det generelle krav om gennemført gymnasial ungdomsuddannelse har været gældende i mange år. Dette krav kan nok især være en barriere for personer, som ikke er gået direkte gennem folkeskole og gymnasial uddannelse, men senere forsøger at videreudanne sig. En anden og nyere barriere er kravet om fag og resultater på et givent niveau for at kunne vælge bestemte linjefag (først og fremmest dansk).
- Uddannelsens struktur og fleksibilitet. Det omfatter dels rammerne for de studerendes valg af elementer inden for uddannelsen, herunder ikke mindst bindinger på valget af linjefag. Dels omfatter det mulighederne for at skifte via meritoverførsel fra folkeskolelæreruddannelsen til andre videregående uddannelser, fx universitetsuddannelser. Disse muligheder afhænger af meritpraksis ved de forskellige uddannelsesinstitutioner, og der foreligger ikke noget samlet overblik over dem. Det generelle indtryk er, at mulighederne for merit undervejs i læreruddannelsen er begrænsede, mens en gennemført uddannelse (professionsbacheloruddannelse) giver adgang til en del kandidatuddannelser inden for det pædagogiske område.
- Uddannelsens geografiske lokalisering. Dette omfatter dels uddannelsens geografiske tilgængelighed, som må ses i sammenhæng med de uddannelsessøgendes geografiske oprindelse som baggrundsfaktor (jfr. afsnit 2.4. ovenfor). Læreruddannelsen har historisk været én af de videregående uddannelser, hvor uddannelsesinstitutionerne var geografisk spredt over hele Danmark. Denne situation er ikke grundlæggende ændret; men kombinationen af faldende tilgang og stigende krav til faglig specialisering og administrativ professionalisering er ved at fremtvinge en geografisk centralisering. Uddannelsesstedets lokalisering handler imidlertid også om de levevilkår og det sociale og kulturelle miljø, som de studerende har adgang til under uddannelsen. Der er mange udsagn om, at uddannelsessøgende orienterer sig mod tilstedeværelsen af alsidige kulturelle tilbud, fritidsmuligheder og miljøer af unge i samme livssituation som dem selv. Det er utvivlsomt været med til at svække søgningen til læreruddannelser placeret uden for de større byer. Andre elementer er boligsituationen og mulighederne for studierelevante fritidsjobs.
- Beskæftigelsesmulighederne og indtjeningsmulighederne som lærer. Beskæftigelsesmulighederne på folkeskolelærernes arbejdsmarked er generelt gode i disse år. Lønniveauet er omdiskuteret, og i NIRAS Konsulenternes rapport angiver 46% af de adspurgte i ungdomsuddannelserne 'dårlig løn' som grunden til, at de ikke være lærer (NIRAS Konsulenterne 2009: 29). Når de unge efterfølgende bliver bedt om at rangordne lærernes løn i forhold til andre grupper offentligt ansatte viser det sig, at de tipper lærernes løn til at ligge væsentligt lavere, end den reelt er (Ibid. s. 30). Et yderligere aspekt her er læreruddannelsens arbejdsmarkedsfleksibilitet, forstået som mulighed for at opnå ansættelse i forskellige typer arbejde på grundlag af uddannelsen. Uddannelsen er klart rettet mod arbejdet i folkeskolen, men en del læreruddannede søger og opnår alligevel beskæftigelse i andre sammenhænge. En opgørelse foretaget af Undervisningsministeriet (2003)

viste, at op gennem 1990'erne var nogenlunde stabilt ca. 70 pct. af de læreruddannede, som var ansat i folkeskolen. Herudover var ca. 15. pct. ansat ved andre undervisningsinstitutioner (bl.a. voksendannelse og specialskoler), mens resten var ansat uden for undervisningssektoren.

- Karakteren af arbejdet som lærer i folkeskolen samt lærerjobbets samfundsmæssige status. Et element i lærerarbejdet, som står centralt for mange uddannelsessøgende, er lærerens pædagogiske rolle i forhold til børn og unge. Dette har mange facetter, rækkende fra at være en væsentlig relationsperson til at skulle få undervisning til at fungere med store grupper af vidt forskellige og mere eller mindre vrangvillige unge. Andre elementer er læreren som faglig ekspert inden for sine (linje)fag og læreren som den, der hele tiden overvældes af nye krav fra politikere og embedsmænd. Lærerarbejdets samfundsmæssige status afspejler ikke kun arbejdets konkrete karakter og vilkår, men afhænger også af bredere kulturelle strømninger. Flere undersøgelser fra de senere år af erhvervenes offentlige prestige peger på, at lærerprofessionens prestige er faldet, ikke mindst sammenlignet med en række jobs inden for den private sektor.

2.3 Opsummering

At tale om bagvedliggende faktorer i relation til uddannelsesvalg, er naturligvis en metodisk konstruktion, hvor en lang række forhold kunne tematiseres. I dette kapitel har vi valgt at behandle køn, social baggrund, værdimæssig orientering og geografi, med henblik på at vise, hvordan det er muligt at påpege det forhold, at studievalg ikke alene kan behandles som et spørgsmål om individuel motivation, og eventuelt også bestemte foranliggende faktorer.

Af kapitlet fremgår det tydeligt, at kvinder i langt højere grad end mænd har tendens til at påbegynde et lærerstudium, samt at kvinder også i højere grad end mænd gennemfører læreruddannelsen.

Derudover spiller social baggrund også en rolle. Det forhold, at forældrenes uddannelsesniveau således har indflydelse på, hvad børnene vælger af uddannelse, må betragtes som et meget velbeskrevet forhold i litteraturen. Her tænker vi ikke mindst på diskussionerne af "social arv", chanceulighed, habitus ol.

Det kunne være relevant at forske dybere ind i denne sammenhæng, det kunne evt. være oplagt at undersøge relationen mellem forældres baggrund, og de unges forklaringer. Andre studier har netop påpeget en sådan sammenhæng mellem pædagog-studerendes begrundelser for at se studiet som et springbræt og deres forældres erhvervsmæssige baggrund.

I relation til pædagogstuderende så viser Gytz Olesen, at:

"Hvis faderen er højere funktionær, akademiker, større selvstændig eller direktør, angiver 67 % af de pædagogstuderende som motiv, at de ønsker "at gøre noget for andre mennesker" 20 % siger, at det er "et springbræt til højere uddannelse".

(Gytz Olesen :159)

Derimod er der kun 3 % af de studerende, hvis forældre kommer fra lavere positioner,

der anser uddannelsen for et springbræt.

Også når det gælder værdimæssig orientering viser det sig, at de bagvedliggende faktorer spiller ind. Selve den orientering, som ligger til grund for de længerevarende uddannelser, synes at stå i modsætning til, hvad man kan kalde de lærerstuderendes værdimæssige orientering mod en socialt defineret meningshorisont.

Endelig viser også geografien sig at have en betydning for rekrutteringsgrundlaget til læreruddannelserne. Ikke mindst center/periferi-diskussioner er relevante her. Universiteterne placerer sig traditionelt og faktisk i de store urbane centre, de knyttes sammen med høj prestige, teori og lange studier. Læreruddannelserne er traditionelt og delvist også faktisk uddannelser, der er spredt i landets periferi. De har mindre teori, mindre prestige og en kortere længde.

Det kunne være interessant her at foretage egentlige studier af den institutionelle kontinuitet, som kendetegner læreruddannelsen og lærerprofessionen. Som Gytz Olesen gør opmærksom på, så voksede folkeskolen og lærerstanden "ud af landbrugets og kirkens favn... Målet var at uddanne 'nøjsomme og ganske for bondestanden dannede, fornuftige skolelærere', og seminarerne skulle uddanne lærere til at være 'den fornuftige bonde blandt bønderne'" (Gytz Olesen 2005: 71).

Der er kun valgt få faktorer ud; andre relevante bagvedliggende faktorer kunne være etnicitet,³ politisk tilknytning ol.

Endelig kan man sige at disse overvejelser giver anledning til en kritisk perspektivering af de måder, hvorpå læreruddannelsen promoveres over for de unge. Man søger at fortælle den gode historie om læreruddannelsen, og sætte fokus på kendte mennesker, der anbefaler uddannelsen.

Som her antydnet, så er der bagvedliggende faktorer af kulturel og strukturel karakter, der har afgørende betydning for de unges valg, og på samme måde er læreruddannelsen og folkeskolen historiske institutioner, hvis prestige ikke ændres så let.

Man kan sige, at den enkeltes motivstruktur på et givet tidspunkt er en uhyre kompleks størrelse, som ikke lader sig afdække af undersøgelser, der angiver, at én forestilling, én prioritering eller ét perspektiv optræder hyppigere end andre.

Uddannelsesvalget er vigtigt. Det har eksistentiel betydning for den unge mange år fremtiden, og kan derfor ikke sammenlignes med køb af tandpasta. De unge har god grund til at være bange for at låse deres fremtid for fast, hvis vi forsøger at sælge dem uddannelsen på den gode historie.

Kapitel 3. Generelle opfattelser og motiver

En lang række nyere undersøgelser af de unges uddannelsesmønstre peger i samme retning, hvad angår motiver til at vælge eller fravælge forskellige typer af videregående uddannelse. Der er sjældent tale om vurdering af specifikke uddannelser eller sammenligning mellem dem. Hovedparten af informanterne befinder sig i en ungdomsuddannelse, og det typiske er, at de netop ikke har taget konkret stilling til et videregående uddannelses- eller karriereforløb, men oftest formulerer sig meget generelt om fremtiden og fremhæver eksistentielle motiver som de væsentligste. Flere af undersøgelserne handler da heller ikke kun om uddannelsesvalg, men om værdier, positioner og dispositioner i overgangen fra barn til voksen, hvor holdningen til skole og uddannelse ganske vist spiller en væsentlig rolle, men netop som led i en afsøgning af eksistentielle muligheder og en identitetsopbygning. Det afspejles tydeligt i analysernes kategoriseringer, hvor der ofte benyttes metaforer til at betegne typiske mønstre i de unges veje gennem uddannelsessystemet som f.eks. rejsemetaforer inspireret af Zygmunt Bauman (Bauman 1999): "Charterturisten" (fast tilrettelagt forløb), "Den rygsækrejsende" (skiftende og usikre orienteringer i et kroget forløb) og "Vagabonden" (vilkårligt forløb, tilsyneladende uden mål og retning). (Illeris et al. 2009: 108-113). Et tydeligt fælles træk ved disse tre kategorier er, at der er tale om uddannelse som en rejse, der ofte udgør et mål i sig selv, i hvert fald forud for og ved begyndelsen til rejsen.

I dette kapitel forsøger vi at lave synteser af unges udsagn fra disse interview- og spørgeskemaundersøgelser som eksemplificeringer på udfyldning af den midterste cirkel i modellen på side 11 (Fig. 3) og modellen om den enkelte uddannelsessøgendes generelle opfattelser og motiver på side 13 (Fig. 5). Først vil vi dog gøre opmærksom på forbeholdene over for at bruge de unges egne udsagn og svar på spørgsmålene i undersøgelserne som eneste retningsgivende. Udsagnene siger mest om orienteringer og prioriteringer blandt mange uddannelsessøgende ud fra den grundopfattelse, at der er tale om et frit og individuelt valg blandt en næsten uendelig række af muligheder.

3.1. Vanskeligheder i tolkningen af opfattelser og motiver

Undersøgelserne viser, at søgningsmønstret til uddannelserne nok er præget af visse identificerbare generelle motiver; men de lægger ikke op til at beskrive mere komplekse motivationsstrukturer. Når en ung træffer et valg, sker det ikke ud fra en enkelt simpel begrundelse, men er et resultat af en beslutningsproces, der er præget af dilemmaer. Den unge træffer ikke blot et valg, men også et fravalg, og disse processer er ikke bevidste for den unge selv, idet den unges rettethed mod noget og fra noget, ikke er styret af rationelle processer alene, og derfor spiller faktorer, som den unge ikke er opmærksom på også ind. Mange uddannelsesmuligheder falder aldrig den unge ind, ikke på grund af manglende kendskab hertil, men fordi det ikke ligger inden for den vifte af muligheder, som den unge qua køn, social herkomst, geografi mv. overhovedet overvejer.

Det er en generel tendens i de teoretiske og kvalitative undersøgelser af de unges udgangspunkt for at vælge uddannelse, at de netop understreger, at de unge næppe foretager valg på en sådan måde, at et klart motiv fører til en logisk handling. Altså en forestilling om den uddannelsessøgende som rationel aktør. Som Illeris m.fl. formulerer det,

så er situationen snarere:

Forvirring er nærmest en selvfølge, og kravet er at kunne leve med forvirringen, at kunne overkomme og håndtere den usammenhængende, skiftende og evigt risikofyldte verden man er en del af – eller mere psykologisk udtrykt at kunne klare den "kognitive dissonans" (Festinger 1957) og de følelsesmæssige og sociale modsætninger og usikkerheder som er et eksistensvilkår i senmoderniteten.

(Illeris et.al. 2002: 48)

Når man beskriver en virkelighed, som opleves som modsætningsfyldt og usikker af aktørerne, så kan det naturligvis være meningsfyldt at søge at afdække de strukturer, der ligger bag de modsætninger, som aktørerne ikke selv kan se. Men når man rent metodisk søger at gøre dette på baggrund af svar, som aktørerne selv giver, og som forudsætter, at de rationelt kan afveje, hvori deres motiv består, så når man aldrig til at kunne beskrive denne virkelighed "bag om aktørerne".

I kvalitative og kvantitative studier af (lærer)studerendes uddannelsesvalg, fravalg, fastholdelse og holdning til uddannelsen kan det være en fordel at rette undersøgelsen imod en egentlig afdækning af modsætninger og dissonanser, snarere end at søge at afdække en rationel motivstruktur. Hvis det vi måler og analyserer på, nemlig de uddannelsessøgende og studerende, ikke er rationelle aktører, der kan redegøre for grundene til deres valg, så kan det være meningsfyldt at søge at indkredse, den motivkompleksitet, som de studerende befinder sig i.

Man ved ikke ret meget om måden et motiv bygges op, før, under og efter et valg af studie eller arbejdsliv. Og dette åbner for den teoretiske mulighed af, at ubevidste faktorer, som får svarpersonerne til at rationalisere, formodentlig spiller en rolle. Spørgsmål, der er analytisk formulerede bliver fortolket med udgangspunkt i en eksistentiel livssituation; hvilket rejser spørgsmål om data-validiteten og konstrukt-validitet i denne type af undersøgelser.

- måler undersøgelserne det de måler på: de studerendes motiver for at søge, eller måler de, hvordan studerende – mere eller mindre kulturelt bundet – rationaliserer over studievalg?
- I hvor høj grad er undersøgelsen – og de eksistentielle og psykologiske forhold, der er på spil her – med til at forme de unges svar?

Hvis nu man antager, at en studerende søger læreruddannelsen på grund af manglende tiltro til, at den studerende kan gennemføre en universitetsuddannelse, blive kunstner, forfatter eller andet, som den studerende drømmer om, vil den studerende så stå ved dette motiv, eller snarere efterrationalisere et svar, som fremtræder rationelt?

Følger man psykologiske beskrivelser af, hvordan mennesker fremstiller sig selv, såsom Chris Argyris' teori om dette, så er der en universel tendens til, at man vil gøre rigtigt meget for at få det til at fremstå som om man handler på en måde, således at (1) man bevarer kontrollen; (2) maksimerer egne chancer for at vinde, og reducerer risikoen for at tabe, (3) undertrykker negative følelser og (4) fremstår så rationel som mulig.

Det er derfor nødvendigt at sondre analytisk mellem de "teorier, man gerne tilslutter sig" (de såkaldte "espoused theories of action"), og de "teorier, man handler efter" (de såkaldte "theories-in-use").

I hvor høj grad kan man forvente, at de svar man giver på spørgsmålet, hvorfor man vælger en given uddannelse, afspejler ens "theories-in-use" og ikke ens "espoused theories"?

Endelig skal nævnes, at der ikke er nogen undersøgelser, der retter sig mod den gruppe af uddannelsessøgende, som ikke *valgte* uddannelsen. Denne gruppe er den mest interessante, idet den deler sig i dem, hvor uddannelsen til lærer aldrig fremstod som en mulighed – og spørgsmålet er så hvorfor ikke -, og dem for hvem, det var en mulighed, som ikke blev valgt – og spørgsmålet er igen, hvorfor ikke? Vi ved noget om dem, der står for at vælge, om de der har valgt uddannelsen, men intet om dem, der ikke valgte uddannelsen, og det er vel i denne gruppe at motivet til fravalget skal findes?

3.2. Videregående uddannelse som et eksistentielt valg

Når man ser generelt på unges udsagn om studevalg, er der tre særligt iøjnefaldende hovedtræk, som kan genfindes i de allerfleste undersøgelser og analyser, og en samlede overskrift for disse hovedtræk kan siges at være: "Selve uddannelsen som et eksistentielt spørgsmål". Heri ligger også, at selve uddannelsen og forventninger til den spiller en afgørende rolle, hvorimod det i overgangen fra ungdomsuddannelse til videregående uddannelse tilsyneladende og i første omgang spiller en mindre rolle, hvilken beskæftigelse den pågældende uddannelse fører frem til. Størstedelen af de unge, der spørges om, hvad der har betydning for deres overvejelser om valg af videregående uddannelse, giver svar, der referer til, at uddannelsen i sig selv skal kunne bidrage til deres personlige udvikling. Følgende udtalelse fra et interview med en nystartet fysikstuderende er eksemplarisk for uddannelsesvalg som et eksistentielt spørgsmål:

"Jeg gjorde mig hurtigt klart, det tror jeg da jeg var 16 år, at hvis jeg skulle vælge noget efter hvad jeg skulle blive resten af mit liv, så ville jeg aldrig nogensinde få valgt noget. Så derfor besluttede jeg mig for at vælge efter hvad jeg havde af interesser og muligheder. (...) Fordi det begrænser jo også én enormt meget altså...jeg ved ikke. Det faldt mig bare ind, at jeg kunne aldrig nogensinde finde noget, som jeg nu kunne bestemme mig for og tro på resten af mit liv at jeg ville bruge til det. Jamen, jeg ville bare ikke sætte mig fast på at det var det. Så ville jeg hellere vælge det jeg syntes var spændende, her og nu, og så gå i dybden med det. Fordi hvis man skulle gøre det andet så...det er nemt nok at lægge planer, men der kommer så mange uventede ting og sådan noget, og så ender man bare med at være frustreret over det man laver... og det syntes jeg ikke jeg ville. Så ville jeg hellere tage en dag ad gangen."

(Illeris et al. 2002, s. 161)

Det fremgår på samme måde mange steder i f.eks. undersøgelserne fra Epinion (Epinion, 2007) og Capacent Epinion (Capacent Epinion, 2008), at unge fra de gymnasiale afgangsklasser eller fra den nye studenterårgang er meget i tvivl om, hvad de skal umiddelbart efter studentereksamen, og hvornår de eventuelt vil begynde på en videre-

gående uddannelse. Endvidere markeres det tydeligt, at når man skal vælge en uddannelse og acceptere økonomiske afsavn i forhold til erhvervsarbejde efter studentereksamen, så skal uddannelsen kunne give den studerende væsentlige værdier i sig selv. Videregående uddannelse (især en lang videregående uddannelse) ses af ungdomsuddannelseseleverne ikke i første omgang som noget, der skal overstås med sigte på et godt job og en tryk tilværelse bagefter.

Når valg af uddannelse ofte tillægges så afgørende betydning for den enkelte, indebærer det også stor usikkerhed: Var valget nu også det rigtige? Kan uddannelsen indfri de høje krav om at give mening for hver enkelt studerendes identitetsopbygning? En Gallup måling i januar 2010 viser, at over 20% af de studerende på første år i en universitetsuddannelse er i tvivl om de har valgt rigtigt (Gallup for Berlingske Tidende 2010). Den stigende procentdel af frafald og studieskift peger i samme retning. Frafald og studieskift har traditionelt været mest udtalt i universitetsuddannelserne, men tendensen er stigende også i professionsbacheloruddannelserne. Jette Steensens interview med blandt andre en lærerstuderende på et Københavnsk seminarium viser, hvordan første uddannelsesvalg dels kan være knyttet til ønsket om frigørelse fra det tidligere sociale og kulturelle miljø i en provinsby og dels til ønsket om at finde et studium, der giver svar på den eksistentielle søgning:

"da jeg flyttede til København og kom på universitetet, så fik jeg lov til at starte på en frisk og det var en fantastisk oplevelse, og der var ingen der kendte mig, så jeg kunne få lov til at være den jeg var uden at være mærkelig og anderledes, fordi x-by er også en lille provinsby, så at kunne lide klassisk musik og opera og synes at det kongelige teater er noget federe end melodi grand prix, så er man virkelig stemplet som sær, og der kunne man få lov til, altså da jeg flyttede herover, så kunne man få lov til at være den man var (...)

Jeg var lidt ovre i dansk og lidt filosofi, sådan lidt ovre i den retning der, for jeg havde en ting jeg ikke skulle være, og det var læge, for det var alle de andre, såå, det skulle jeg i hvert fald ikke være, det var noget med dansk og nordisk filologi og noget derovre af, og da jeg så begyndte at blive mere og mere tiltrukket af filosofien, så skulle det være teologi, der var noget jeg selv fandt på..." (Kvindelig studerende, 32 år)

(Steensen 2009: 123.)

Der er her tale om en studerende, der i første studievalg er entydigt orienteret mod et studium, der kan bekræfte hendes personlige ståsted efter en opvækst i disharmoni med det dominerende sociale og kulturelle miljø. Først sent i teologistudiet skifter denne studerende til læreruddannelsen og begrundet det med, at hun ikke havde lyst til at arbejde som præst, men det antydes samtidig, at hun vurderer specialeskrivning og afsluttende teologisk kandidateksamen som uoverkommelige.

I spørgsmålet om valg mellem lange og mellemlange videregående uddannelser er dette et blandt mange eksempler på, at den eksistentielle ofte prioriteres højest som retningsgivende for studievalg, og at valget orienteres mod universitetsuddannelser uden fast defineret beskæftigelsesmæssigt endemål. Inde i studieforløbet sker det til gengæld

også ofte, at der opstår tvivl om valget og skuffelse oven på de store forventninger, hvorefter orienteringen retter sig mod netop et mere klart defineret beskæftigelsesmæssigt og "overkommeligt" endemål, som da i mange tilfælde kan indfris med en mellem-lang professionsuddannelse.

Under spørgsmålet om uddannelsesvalget som et eksistentielt spørgsmål tegner der sig flere kategorier, der markerer forskellige udmøntninger hos de adspurgte. Vi kategoriserer her efter, hvordan de unge selv eller deres lærere og vejledere primært formulerer deres eksistentielle spørgsmål i forbindelse med uddannelse som et led i en identitetssøgning, som middel til udvikling af et socialt univers, eller som uddybning af personlige (fag) interesser.

3.2.1 Uddannelse som identitetssøgning.

Her begrundes uddannelsesvalg hovedsageligt med uddannelsens mulighed for at gøre den unge klogere på sig selv. Tendensen til at give denne begrundelse kommer tydeligst til udtryk blandt unge, der er orienteret mod eller har valgt studium inden for det humanistiske hovedområde og til dels i det samfundsfaglige. Uddannelsesvalget er en vigtig del af den unges individuelle søgning efter mening og sammenhæng i tilværelsen. Uddannelsens faglige indhold forventes at give den enkelte i det mindste oplevelsen af, at hun eller han "finder sig selv" og får forståelse af, hvad der har været og vil være vigtigt for én selv.

"Det som fylder meget i mit liv er nok hovedsagelig min identitetssøgning. Jeg har arbejdet meget med mig selv...jeg er stadig meget fascineret af det" (Mandlig universitetsstuderende 24 år)

(Simonsen og Ulriksen 1998: 45)

"Så gik jeg og rodede med tanker, der stammede fra fire forskellige humanistiske fag – deromkring- og det var spændende, fordi hver dag kunne jeg gå og tænke ting, hvor jeg kunne se sammenhænge (...) Altså jeg fandt selv ting frem og begyndte at læse og fik en enorm interesse i det. (...) Altså jeg er helt sikker på, at der er flere inputs, og det er bare noget, du selv skal udvide (...) I sær de sidste tre år – ja, de sidste tre år – at se hvordan man bare er blevet mere bevidst om al ting, om verden, man er bare blevet ... Nu kan jeg tydeligere se, hvorfor jeg gjorde ting for lang tid siden." (mandlig 3.g'er)

(Hutters 2004: 98).

I Lilli Zeuners kvantitativt orienterede undersøgelse fra 2000 erklærer 77 % af de adspurgte sig enige i udsagnet:

"Det vigtigste for mig overhovedet er at lære noget, der kan styrke mig selv."

- Og 75 % erklærer sig enige i udsagnet:

"Jeg er villig til at bruge mange år af mit liv til at blive klogere på mig selv og mine relationer til andre mennesker."

(Zeuner 2000: 45).

3.2.2 Uddannelse som udvikling af socialt univers.

Nogle nævner som det vigtigste kriterium for valg af videregående uddannelse, at uddannelsen giver dem adgang til et (nyt) socialt fællesskab med unge, der har omtrent samme værdisæt som de selv har. Uddannelsen opfattes positivt, hvis den giver adgang til udbygning og eventuelt fornyelse af den studerendes sociale netværk i sammenhæng med arbejdet med det faglige indhold. Omvendt vælges uddannelser fra, hvis de ikke lykkes at finde sig tilrette i det sociale fællesskab:

"Hvorfor har I valgt dette studium?"

Studerende 1: *"Det er afgjort af tilfældigheder. Jeg begyndte på dansk, men jeg brød mig ikke om studiemiljøet, og så havde jeg en studiekammerat, som ville begynde på engelsk. Så kunne vi lige så godt starte sammen. Så hoppede jeg."*

"Hvad savnede du på Nordisk Filologi?"

Studerende 1: *"Jeg savnede sammenhold. Problemet er jo, at man selv vælger de hold, man vil gå på. Der er ikke nogen kontinuitet i det. Det er ikke sådan, at du bliver smidt ind på et hold som i gymnasiet. Du må sådan set vælge på kryds og tværs, som du har lyst til. Og skifte hold hele tiden. Du møder hele tiden nye mennesker. Du når ikke at få knyttet nogle særlig stærke bånd som i gymnasiet. Hvis du så pendler, som jeg gjorde de første år, har du ikke den store mulighed for at lære folk at kende.(...)"*

(Beck og Gottlieb 2002, bd. 2:105.)

De studiesociale relationer fremhæves forholdsvis ofte som motiv til at vælge læreruddannelsen frem for andre uddannelser:

"Årsagen til at jeg søgte ind på læreruddannelsen, er, at seminariet har et godt studiesocialt liv.". (Mandlig studerende VIA Århus)

(NIRAS Konsulenterne 2009: 20).

Læreruddannelsen har generelt ry for at være et studium med et godt socialt miljø i overensstemmelse med uddannelsens fokus på mellem menneskelige relationer. Det er samtidig dette fokus, der gør det svært for mange uddannelsessøgende at identificere uddannelsens faglighed på baggrund af de fag og de fagopfattelser, de hidtil har mødt.

3.2.3 Uddannelse som uddybning af personlige (fag) interesser.

Lige som i de foregående kategorier er uddannelsesvalget her ikke rettet mod et bestemt uddannelsesforløb, men en bestemt forventning om, at uddannelsen giver mulighed for at dyrke det, man hidtil har interesseret sig mest for. Valget er mere specifikt end under kategorien identitetssøgning, da der ofte er tale om et interessefelt, man hidtil har dyrket som hobby, og som man nu glæder sig til at koncentrere sig fuldt og helt om gennem studierne. En dyb interesse for sommerfugle kan f.eks. være drivkraften bag valget af biologistudiet, optagethed af motorer leder frem mod valg af ingeniørstudiet, eller...:

"Umiddelbart har jeg dog ikke noget mål med mine studier, forstået på den måde, at der ikke er en bestemt stilling på den anden side af universitetet som jeg stræber efter. Det vigtigste for mig er at jeg laver noget som jeg kan forsvare over for mig selv, dvs. jeg skal synes det er interessant og værd at tage seriøst. Jeg skal nok få et job, når jeg bliver færdig – hvad det bliver, står endnu hen i det uvisse." (Kvindelig universitetsstuderende 23 år).

(Simonsen og Ulriksen 1998:47).

"Jeg læser historie, fordi jeg vil have tid til at fordybe mig i problemstillinger, jeg selv synes er spændende." (Kvindelig universitetsstuderende 21 år)

(Simonsen og Ulriksen 1998:52).

"Jeg kan ikke vælge, jeg tror det bliver noget med medier, reklamer, film, underholdning, kreativitet og fantasi, det kunne godt være i udlandet. Jeg stræber bare efter succes med det, jeg laver." (Kvindelig gymnasieelev)

(NIRAS Konsulenterne 2009: 32).

Især i denne kategori finder vi ikke mange, der orienterer sig imod lærerjobbet. Lærergerningen og uddannelsen forbindes meget sjældent med en specifik faglighed, og skiller sig herved netop ud fra de fleste andre uddannelser og erhverv i de unges bevidsthed:

"Hvis man er god til et fag, vil man hellere være fx ingeniør. Så kan man udvikle sig meget mere hvis man fx er forsker eller noget." (Ungdomsuddannelseselev, Norge)

(Nordisk Ministerråd 2010: 76).

Oplevelsen af læreruddannelsen blandt ungdomsuddannelseselever synes også i denne undersøgelse at være, at læreruddannelsens faglighed består af en gentagelse af det faglige stof, de lige har været igennem, og uddannelsen opfattes som 'mere af det samme', både hvad angår pensum og arbejdsformer, det vil sige som fortsat skolegang, hvilket er noget af det, de allerfleste ungdomsuddannelseselever allermindst efterspørger.

3.2.4 Det 'livsvigtige' valg.

Fælles for alle tre kategorier er som sagt, at valg af videregående uddannelse opleves som livsvigtigt. Det opfattes som afgørende for den kurs, ens fremtidige liv vil følge. Men netop fordi valget er livsvigtigt, må det ikke være definitivt. Forventninger til at uddannelsen kan indfri store eksistentielle krav bliver let skuffede, og omvalg i form af studieskift og frafald fra studierne kan ses som symptomer på samme tendens.

Som helt typiske udsagn fra interviewundersøgelserne i Capacent Epinions analyse af

faldende søgning til professionsbacheloruddannelserne fra 2008 kan i denne forbindelse fremhæves: *"Det skal være interessant for mig" og "det skal opleves helt rigtigt"*. Det generelle indtryk fra såvel den kvantitative som den kvalitative del af undersøgelsen sammenfattes blandt andet således:

" De potentielle studerendes uddannelsesvalg forbindes overordnet med den enkeltes ønsker om livsstil, karriere og fremtidsbilleder. De oplever således det at vælge en uddannelse som noget meget vigtigt i forhold til deres fremtidige liv. (...) For en stor del af de adspurgte drives valget primært af deres forestillinger om et studieliv og livet som studerende. (...) De vurderer uddannelsesudbuddet og deres muligheder for at vælge som relativt brede – at de har mange muligheder, og at der i uddannelseslandskabet naturligt vil være en videregående uddannelse, som passer til dem. Spørgsmålet er bare 'hvilken'?"

(Capacent Epinion 2008: 16-17).

Ovenstående kategoriseringer og udsagn falder i tråd med en spørgeskemaundersøgelse fra Århus Universitet (Århus Universitet 1997), hvor man har fulgt studerende fra årgang 1995 de første år gennem studiet. Her nævner 95% "personlig interesse" som afgørende for valg af uddannelse, hvorimod kun 38,2 % nævner studiets fremtidsmuligheder som vigtige og kun 3,5% har i forbindelse med studievalg interesseret sig for fagets arbejdsløshedsgrad for færdiguddannede. (Århus Universitet 1997 og Simonsen og Ulriksen 1998).

I Epinions survey undersøgelse fra 2007 vurderes faktorer af betydning for studievalg på en skala fra 1 ("Helt uden betydning") til 7 ("Altafgørende") De adspurgte prioriterer højest: "Noget der har min interesse" med 6.7 point. "Noget jeg er god til" rangerer næsthøjest med 6.1 point, medens f.eks. lønforhold (4.7) og forældrenes opbakning (3.8) har mindre betydning. (Epinion 2007: 50).

En sammenlignende undersøgelse blandt unge i ungdomsuddannelser og i læreruddannelser i de nordiske lande peger ligeledes tydeligt på 'personlig interesse' og 'en bred vifte af muligheder' som afgørende parametre. Udsagn som "Uddannelsen er interessant og ufordrende i sig selv." finder tilslutning med en pointscore på i gennemsnit 3,67 point med 4 point som det højest mulige, og tilslutningen er nogenlunde lige udtalt på begge uddannelsesniveauer og i alle 5 lande (Nordisk Ministerråd 2010: 61). En næsten lige så høj tilslutning får udsagnet: "Uddannelsen giver bred viden og færdigheder på mange områder." med en gennemsnitlig score på 3,32 point (Ibid.).

Hvad der er interessant og giver mening og opleves "helt rigtigt" vurderes tilsyneladende som et meget individuelt spørgsmål. I den forbindelse må det dog ikke glemmes, at det, der umiddelbart giver mening og føles "helt rigtigt" i meget høj grad vil være noget, som kan knyttes til de positioner og dispositioner, som er tilegnet i samspil med de sociale og kulturelle miljøer, man er vokset op i, og som bekræfter livsform, værdier og mening for den enkelte. Også dette kommer til udtryk i flere forskellige undersøgelser om motiver til

valg af uddannelse, hvor der f.eks. er tydelige sammenhænge mellem karrieremæssige dispositioner og valg af uddannelse inden for økonomi og jura, ligesom omsorgsdispositioner ofte vil videreføres i ønske om at blive uddannet til f.eks. sygeplejerske eller pædagog (jf. f.eks. Humlum 2009, Zeuner 2000: 91-102).

Det, som Illeris m.fl. kalder "selvorientering" (Illeris et al. 2002, s. 45ff) kunne bruges som fællesbetegnelse for de aktuelle mønstre i unges uddannelsesforløb. Betegnelsen bruges til at understrege, at der for den enkelte er tale om en vedvarende og omfattende proces at finde balancer mellem egne positioner og dispositioner og de muligheder og begrænsninger, der viser sig undervejs. At have så frit et uddannelsesvalg som muligt er basalt for næsten alle, men få er så radikale, at de helt frit vil sammensætte deres eget forløb i relation til deres personlige udvikling (35 % af de adspurgte i Lilli Zeuners undersøgelse). Til gengæld erklærer 80 % sig enige i udsagnet:

"Jeg vil helst følge en bestemt uddannelse, men inden for den må der være stor frihed til selv at bestemme, hvad man vil lære."

(Zeuner 2000, s. 62).

Mange af de mest søgte lange videregående uddannelser signalerer, at man endelig kan beskæftige sig 100% med det, man interesserer sig for, men netop fordi valget er så altafgørende og svært for den enkelte, som i sidste ende står alene med valget, vurderes et eller flere sabbatår efter studentereksamen som et meget væsentligt led i bestræbelserne på at finde den uddannelse, der passer bedst til den studerendes individuelle behov.

I den kvantitative del af Capacent Epinions undersøgelse fra 2008 tilslutter mellem 87 og 95% sig f.eks. udsagnet: *"Sabbat efter endt gymnasial uddannelse er et nødvendigt afbræk, der modner folk og gør dem bedre i stand til at vælge det rigtige studie."*, og mellem 76 og 81 % af de adspurgte tilslutter sig udsagnet: *"En videregående uddannelse er et mål i sig selv, der handler om at udvikle sig fagligt og personligt."*

(Capacent Epinion 2008: 49 og 50).

Af Epinions undersøgelse fra 2007 fremgår det, at beslutning om videregående uddannelse sjældent tages i folkeskolen (14%) eller i ungdomsuddannelsen (16%), men langt oftere efter netop ét eller flere sabbatår (45%) (Epinion 2007: 90).

Uddannelsesvalg og sabbatår med udlandsrejser kædes således ofte tæt sammen, ses faktisk i mange tilfælde som to sider af samme sag, nemlig som vigtige elementer i den unges dannelsesprojekt:

"Der har jo været så meget debat om, hvor mange år man må tage fri efter gymnasiet (...) men jeg synes ikke, de kunne være givet bedre ud, de her år. Altså, jeg synes sta-

digvæk, selv om jeg kan sige nok så meget godt, sådan rent fagligt, om folkeskolen og gymnasiet, så personligt har det da været det vigtigste, det er da de sidste år, hvor jeg har været ude at rejse. (...) Den her personlige udvikling, det er jo noget, du altid har med dig sådan (...) Der er nogle erfaringer, man ikke kan give folk i en skole, og det synes jeg heller ikke, at man skal prøve på.” (Kristoffer 2003)

(Hutters 2004: 159).

Som i mange andre udsagn udtrykkes her nødvendigheden af sabbatår og udlandsrejse som en modnings- og dannelsesproces, der på den ene side opfattes som modstykke til tvangen i skole og uddannelse, men som samtidig begrundes som en næsten obligatorisk prækvalificering for valg af og indgåelse i et videregående uddannelsesforløb. Samtidig ser der ud til at være tendens til, at det især er planer om lange videregående uddannelser, der kædes sammen med ønsket om sabbatår med udlandsrejser, lige som rejser og uddannelse som dannelsesprojekt især fremhæves blandt unge fra socialt velstillede miljøer, hvorimod unge fra mindre velstillede miljøer oftere taler om at gå direkte videre i uddannelsessystemet eller om sabbatår som en pause for at kunne tjene penge og afprøve nogle jobmuligheder. (f.eks. Hutters, 2004: 30-42 og 147-170).

3.3. Værdimæssig orientering: Traditionelle vs. radikalt moderne unge

På baggrund af ovenstående giver det mening at forsøge at søge dybere ned i de unges motivstrukturer, hvilket bl.a. Zeuner forsøger:

”Den gruppe, som vælger at bruge mange år på en videregående uddannelse, kan karakteriseres ved en social baggrund fra de højere statuslag, ringe interaktion med kammerater i fritiden, stærke videns værdier og markante personlige målsætninger. Den gruppe, som vælger de mellemlange eller korte videregående uddannelse, kan karakteriseres ved at komme fra de lavere sociale lag, at have en høj grad af interaktion med kammerater og familie, at have etiske målsætninger i relation til den anden og i relation til fællesskabet.”

(Zeuner 2000: 103)

Det interessante i Zeuners analyse er, at hun fremanalyserer andre og relevante distinktioner end de økonomiske og kulturelle kapitalformer. Ved at fokusere på interaktion, etik og fællesskab, muliggør Zeuner en anderledes hierarkisering af de unge i relation til deres uddannelsesvalg, nemlig mellem unge, der har sociale kapitalformer, som udløses igennem interaktion, og unge, der i stigende grad mangler disse kapitalformer. Den værdimæssige hierarkisering forbinder i øvrigt overbevisende begrundelser for at vælge læreruddannelsen med sammenhængen mellem social placering og uddannelsesvalg, som blev citeret tidligere; dette understøtter med andre ord hypotesen om at selvudvikling i relation til lærerprofessionen har med en social dimension og kompetence at gøre.

På baggrund af sine diskussioner, når Zeuner frem til følgende hypotese:

”Måske ser vi her en distinktion mellem egencentrering, der fører til lange videregående uddannelser, og en fællesskabsorientering, der fører til korte eller mellemlange uddannelser.”

(Zeuner 2000: 103)

Men hvad vil det sige, at de unge er fællesskabsorienterede? Her kunne en rimelig sondring være, at skelne mellem mere lukkede traditionelle fællesskaber knyttet til lokal geografi, familie, venner, og så en aftraditionaliseret, åben og moderne form for fællesskabsforståelse.

Læreruddannelsen er ikke alene kendetegnet ved at være en fællesskabsorienteret uddannelse med et mål om at komme til at arbejde med mennesker. Det er også en professionsrettet uddannelse med et relativt fastlagt uddannelsesforløb; hvilket ifølge Zeuner taler til de traditionsorienterede unge.

"Den gruppe, som foretrækker selv at konstruere sin uddannelse, kommer især fra almene ungdomsuddannelser og fra de mest urbaniserede områder. ... Man kan altså sige, at idéen om at vælge sig ind på en færdig uddannelse, følger de mere erhvervsorienterede, traditionsbundne og hjemmeorienterede unge, mens idéen om selv at kunne konstruere sin uddannelse, følger de mere alment orienterede, moderne og udadvendte unge. Måske er det, når vi taler om de unges relationer til uddannelse, relevant at skelne mellem på den ene side traditionsorienterede unge og på den anden side moderne eller radikalt moderne unge."

(Zeuner side 103).

I NIRAS konsulenternes rapport kan der findes eksempler på lærerstuderende, der netop påpeger det traditionelle fællesskab, som f.eks.

"Årsagen til, at jeg søgte ind på læreruddannelsen, er, at det er et socialt studie med fokus på gruppearbejde," (mandlig lærerstuderende, VIA Århus)

(NIRAS Konsulenterne 2009: 20)

Hvis læreruddannelsen i særlig grad tiltrækker unge, der prioriterer det traditionelle fællesskab, må man forvente, at der blandt lærerstuderende er mange, der har deltaget i ungdomsarbejde som ledere og trænere. De tre tilfældigt udvalgte unge lærere, der indgik i en undersøgelse om unge lærere og deres uddannelse (Lindhart 2007), havde således alle været idrætstrænere for unge, og blandt NIRAS Konsulenternes anbefalinger findes en anbefaling, der bygger på netop denne formodning:

"Det er NIRAS Konsulenternes opfattelse, at der blandt ledere i spejderorganisationer, sportsklubber, idrætsforeninger og andet foreningsliv vil kunne findes en overvægt af potentielle lærerstuderende."

(NIRAS Konsulenterne, 2009: 43).

Der er altså noget der tyder på, at der kan ligge en bagvedliggende faktor for valget af læreruddannelsen, som bygger på en traditionel fællesskabsopfattelse, der med Zeuners ord er karakteriseret ved "at have en høj grad af interaktion med kammerater og familie, at have etiske målsætninger i relation til den anden og i relation til fællesskabet". Zeuner mener endvidere, at denne karakteristik ikke relaterer sig til unge fra "de højere

statuslag”

3.4. Orientering mod lang eller mellemlang videregående uddannelse?

Som nævnt i indledningen, er der generelt tale om en øgning i tilgangen til universitetsbacheloruddannelserne, som regel som første etape i en lang videregående uddannelse, medens der er et tilsvarende fald i søgningen til professionsbacheloruddannelserne. En mellemlang videregående og professionsrettet uddannelse signalerer for mange af de uddannelsessøgende bindinger og fare for at blive låst fast i et bestemt job på livstid som f.eks. sygeplejerske eller lærer. Denne skelnen mellem MVU og LVU er ikke overraskende på baggrund af de generelle tendenser til i hvert fald i første omgang at vælge uddannelsen for uddannelsens egen skyld. Fokus på et bestemt erhverv, som uddannelsen fører frem til i såvel uddannelsen i form af praktik eller klinisk undervisning og efter endt uddannelse i form af sigte mod én bestemt beskæftigelse bliver derfor i mange tilfælde betragtet som negativt:

”For hovedparten af de unge gælder det, at de mellemlange videregående uddannelser ikke indgår i deres overvejelser omkring valg af videre uddannelse. (...) Generelt planlægger langt færre at søge en mellemlang videregående uddannelse end en lang videregående uddannelse.”

(Epinion 2007: 9)

Der ser endvidere ud til at være en ret klar sammenhæng mellem type af ungdomsuddannelse og valg af videregående uddannelse, sådan at kortere videregående uddannelser vælges af et forholdsvis stort antal HHX studenter (28% af de elever, der optages på videregående uddannelser), MVU vælges af et forholdsvis stort antal HF’ere (43%), medens lange videregående fortrinsvis vælges af elever fra STX (57%). (Epinion 2007: 62) Samme tendens fremgår af UNI-C’s rapport om unges veje gennem uddannelsessystemet i Nordjylland (Lange 2010: 38).

Sammenhængen mellem type af ungdomsuddannelse og valg af videregående uddannelse kommer også til udtryk i andre undersøgelser (f.eks. Zeuner 2000: 67), som samtidig modificerer det generelle billede af uddannelsesvalg som udtryk for identitetssøgning. Det eksistentielle motiv er uhyre sammensat og som tidligere omtalt i vedvarende samspil med forgrunds- og baggrundsfaktorer af f.eks. social, kulturel og/eller geografisk karakter.

Lilli Zeuner peger således i sin undersøgelse fra 2000 på, at det især er unge fra højere sociale lag og fra de almene ungdomsuddannelser, der satser på en længerevarende uddannelse, og at det fortrinsvis er unge, der sigter mod de længerevarende (især humanistiske) uddannelser, der fremhæver den eksistentielle tilgang til uddannelsesvalg, parallelt med ovennævnte sammenhæng mellem ønske om sabbatår og valg af længere videregående uddannelser (Zeuner, 2000: 65-78). De professionsrettede mellemlange uddannelser appellerer ifølge samme undersøgelse mindst til unge fra socialgruppe 1 og mere til unge fra socialgruppe 3-5. (Zeuner 2000: 66). Disse uddannelser søges me-

re af kvinder end af mænd (Zeuner 2000: 75).

Endnu en betydningsfuld faktor for uddannelsesvalg er som tidligere omtalt de uddannelsessøgendes geografiske tilhørsforhold. Der er en tydelig tendens til, at unge i "universitetsnære kommuner" i højere grad stiler mod en universitetsuddannelse, mens unge fra kommuner længere fra universitetet i højere grad vælger mellemlang eller kort videregående uddannelse (Jensen og Husted, 2008: 21). Valg af uddannelse ser således også ud til at have en del at gøre med tilgængeligheden, og flere undersøgelser af uddannelsesmønstre for unge, der bor forholdsvis langt fra København, Århus, Odense eller Aalborg viser, at de ofte enten afstår fra at tage en videregående uddannelse eller indskriver sig på en uddannelsesinstitution (KVU eller MVU), der ligger tæt på bopælen. (Jensen og Husted 2008; Johannesen 2009; Lange et al. 2010; Mikaelson 2008; Zeuner 2000).

3.5. Opsummering

Som det forhåbentlig er fremgået af ovenstående er spørgsmålet om, hvad der ligger til grund for unges uddannelsesvalg et meget kompliceret spørgsmål, der både indeholder valg og fravalg foruden en vedvarende tvivl om valget er rigtigt og deraf følgende stadig hyppigere frafald fra de videregående uddannelser eller studieskift. Blandt de her nævnte faktorer er den eksistentielle fremhævet som den væsentligste i undersøgelserne, når der vel at mærke spørges ind til de uddannelsessøgende egne motiver for valget. De mere dybdegående interviews og analyser peger dog samtidig på, at der er tale om sammenvævning af forskellige og ofte modsætningsfyldte faktorer. Således peger f.eks. både Camilla Hutters og Jette Steensens interviews og longitudinale studier med uddannelsessøgende på, at udsagn om studievalg og motiverne bag varierer med ikke mindst livsforløb, køn, social og kulturel baggrund, tid og sted.

Med udgangspunkt i de uddannelsessøgendes egne udsagn tegner der sig markante hovedtendenser fra de fleste undersøgelser og analyser, hvad enten de bygger på kvantitativ eller kvalitativ dataindsamling. De uddannelsessøgendes egne udsagn er især blandt ungdomsuddannelseseleverne præget af, at man opfatter sig selv som en aktør med mange muligheder, som man har et (næsten) frit valg imellem. Forventninger til videregående uddannelser formuleres oftest i generelle vendinger som for eksempel ønske om at have med mennesker at gøre, eller ønske om at beskæftige sig med teknik eller med handel. Der udtrykkes sjældnere ønske om kvalificering til et specifikt job, hvorimod selve uddannelsen og hvad den kan byde på, spiller en stor rolle.

Selvrealisering og selvudvikling er afgørende parametre for uddannelsesvalg. Uddannelsesvalget opfattes som et afgørende eksistentielt valg, som samtidig ikke må være definitivt og bindende, fordi det vil være ensbetydende med en fastlåst tilværelse, som man ikke selv er herre over. Det eksistentielle valg udmøntes på forskellig vis, afhængigt af om hovedmotivet er uddannelse som identitetssøgning, uddannelse som udvikling af eget personlige og sociale univers, eller uddannelse som uddybning af personlige (fag) interesser.

Uddannelsesvalget skal være meningsfuldt, og det vil oftest sige, at uddannelsens hovedindhold skal harmonere med den uddannelsessøgendes livsform, værdier og dispositioner. Med andre ord spiller forgrunds- og baggrundsfaktorerne afgørende ind på, hvad selvrealisering vil sige for den enkelte, der tilsyneladende har næsten frit valg og uanede muligheder på uddannelsesmarkedet. Netop de tilsyneladende mange muligheder giver imidlertid også anledning til stor forvirring og splittelse, der sætter evnerne til "selvorientering" alvorligt på prøve. Det viser sig ikke kun i udsagn fra unge forud for studievalg, men i stigende grad også efter påbegyndt studium, hvor mange er i tvivl om valget var rigtigt, og hvor studieskift og frafald er tydelige tegn på vanskelighederne ved på egen hånd at skulle finde balance mellem forgrundsfaktorer og baggrundsfaktorer. Det store antal "sabbatister" efter endt ungdomsuddannelse kan ses som symptom på samme rådvildhed, der tilsyneladende vejer tungere end myndighedernes bestræbelser på at få unge i gang med en uddannelse i direkte forlængelse af ungdomsuddannelsen.

Nogle baggrundsfaktorer kan aflæses tydeligere end andre i de undersøgelser, vi referer til, og de ser ud til især at spille en rolle i spørgsmålet om valg af lang eller mellem-lang videregående uddannelse. De lange videregående uddannelser er mest tiltrækkende for unge med baggrund i miljø med forholdsvis høj social og uddannelsesmæssig status, - en tendens der er særlig tydelig, når den unge samtidig har bopæl i en universitetsnær kommune. De, der fra begyndelsen orienterer sig mod de korte eller mellemlange uddannelser har oftest baggrund i miljøer, hvor forældrene højst har en mellemlang videregående uddannelse. Endvidere ses en tendens til, at der blandt dem, der orienterer sig mod professionsbacheloruddannelserne er en højere gennemsnitsalder, og der er relativt større interesse for disse uddannelser blandt uddannelsessøgende, der bor i områder, hvor en mellemlang videregående uddannelse er det højeste uddannelsesniveau, der tilbydes. Endelig er det generelt for hele Europa stadigvæk sådan, at de mellemlange uddannelser med fokus på mellem menneskelige relationer i markant højere grad søges af kvinder end af mænd.

Kapitel 4. Opfattelser og motiver i forhold til læreruddannelse og lærerarbejde

4.1. Spiller uddannelsens prestige en rolle i valget?

Delvis i forlængelse af sammenhænge mellem social baggrund og valg af uddannelse (jf. side 32) anføres spørgsmålet om prestige ofte som kriterium for at vælge den ene uddannelse frem for den anden. Prestigen knyttes i et vist omfang til det almindelige omdømme af det erhverv, som uddannelsen kan føre frem til (læge, jurist, administrerende direktør osv.), men i andre tilfælde er det også her uddannelsen i sig selv, der tillægges prestige i kraft af f.eks. høje adgangskrav:

"Men der er også noget med gennemsnittet. At man tænker: 'jeg har snittet til det, og det lyder pænt og ser godt ud.' Jo jo, selvfølgelig interesserer jeg mig for international Business and Politics – som jeg skal læse – men det handler også om, at man ligeså godt kan tage den med det høje snit som den med det lave, når man nu kan". (Kvindelig sabbatist)

(NIRAS Konsulenterne 2009: 33)

Spørgsmålet om prestige spiller tilsyneladende en stor rolle for flere af de interviewede i NIRAS Konsulenternes rapport, hvor de interviewede samtidig også tydeligt understreger uddannelsesvalg som et afgørende element i "selvorienteringen". Prestigen, det almindelige omdømme og den enkeltes syn på sig selv hænger også i denne forbindelse tæt sammen:

"Universitetsuddannelserne er på en eller anden måde sat over andre. Da jeg læste på læreruddannelsen, studsede folk over, at jeg ikke var søgt ind på en universitetsuddannelse" (Mandlig sabbatist, frafalden fra læreruddannelsen, student 2006)

(NIRAS Konsulenterne 2009: 31).

Af sammenligningen mellem holdninger til læreruddannelsen i Norden fra Nordisk Ministerråd fremgår det, at det især er blandt danske unge, at læreruddannelsen har lav status. Gennemsnittet af de adspurgte danskere erklærer sig overvejende uenige i udsagnet: "Uddannelsen har høj status" (Nordisk Ministerråd 2010: 86). Generelt vurderes uddannelsens status naturligt nok højere af dem, der har påbegyndt uddannelsen end af ungdomsuddannelseseleverne, men der er tydelige forskelle mellem især danske og finske unge, idet finske lærerstuderende modsat er overvejende enige i udsagnet (Ibid.)

Om prestige som en valgfaktor konkluderer Epinion (Epinion 2007:51), at "Det er mindre vigtigt for de unge, at uddannelsen leder til et job med høj prestige og status i samfundet", hvorimod Capacent/Epinion (Capacent/Epinion 2008:14) konkluderer, at "manglende anerkendelse, lav prestige, lav prestige/status ... har været den væsentligste årsag til de senere års faldende søgning til især lærer-, pædagog- og sygeplejerskeuddannelserne".

I forhold til disse tilsyneladende modsætninger, bør det først bemærkes, at Epinion (i lighed med Jensen og Husted 2008) stiller spørgsmålet om jobbets prestige, hvorimod det i Capacent/Epinions undersøgelse fra 2008 er en blanding af studiets prestige

(”Dette begrundes med, at der ikke er nogen særlige adgangskrav” s. 57) og jobbet prestige (”... hyppige historier om en nedslidt offentlig servicesektor, dårlige arbejdsvilkår, lav løn, stress, konflikt etc.” s. 58).

Hvordan kan disse tilsyneladende modsætninger forklares? Først og fremmest forstår de forskellige undersøgelser ikke det samme ved prestige og status. I Epinions undersøgelse sættes faktoren ”Høj prestige og status i samfundet” f.eks. over for faktoren ”Høj løn”, disse to faktorer holdes altså adskilte ligesom faktorerne kun retter sig mod jobbet, hvorimod Capacent/Epinion og NIRAS ikke skelner mellem uddannelsens og jobbet prestige, og lønforhold indgår som en del af prestige. I NIRAS-rapporten indgår i faktoren prestige således en blanding af løn, om jobbet er ”fedt”, et internationalt aspekt, samt om uddannelsen hvorvidt adgangskoefficienterne er tilstrækkeligt høje (Niras Konsulenterne s. 29 – 34).

Vælges derfor en bred fastlæggelse af faktoren prestige, som det er gjort i NIRAS’ Konsulenternes og Capacent/Epinions undersøgelser, er der belæg for at sige, at prestige har en væsentlig betydning for de unges studievalg uden vi reelt ved, om det er uddannelsen eller jobbet, lønnen eller et internationalt aspekt mv. der påvirker valget.

Samtidig kan man i en femte undersøgelse læse, at i forhold til prestige ”i fremtidigt arbejdsliv er de lærerstuderende den gruppe, der tillægger det mindst betydning med 11% af dem, der har svaret, at dette havde stor betydning for deres valg af uddannelse” (Jensen og Husted 2008: 64-65).

Betyder det nu, at lærerstuderende generelt anser prestige for mindre betydningsfuldt i forhold til valg af uddannelsen end andre unge, fordi de er kaldet til at arbejde med mennesker, og dermed uden videre kan tilsidesætte behovet for præstige, høj løn mv. Eller betyder det, at de lærerstuderende *coper* med det forhold, at de har valgt et mindre prestigefyldt studium ved ikke at tilskrive det betydning?

Niras Konsulenternes rapport giver anledning til at den sidste tolkningsmulighed fremhæves. Rapporten opsummerer, at for ”mange unge handler det derfor om at vælge en uddannelse, der er så højt placeret i det offentliggjorte ’prestigehierarki’ som muligt.” (s. 33), og argumenterer på grundlag heraf for, at stigende optagelseskrav betyder stigende anseelse, der igen betyder – potentiel – mere interesse fra de unges side; rapporten citerer nu (eksemplarisk, ikke statistisk) en kvindelig lærerstuderende i den forbindelse:

Der er kommet flere krav, det kræver snit at komme ind på flere professionshøjskoler, og man skal have bestået bestemte fag med rimelig gode karakterer. Det hjælper også bare på anseelsen. (Kvindelig lærerstuderende)

(NIRAS Konsulenterne 2009: 34)

For denne lærerstuderende spiller anseelse og dermed prestige ind i forhold til, hvordan hun tænker om uddannelsen. Hun har valgt læreruddannelsen, men hun bruger de skærpede optagelseskrav til over for sig selv at kompensere for prestigetabet. Man må derfor formode, at det der trækker i hende er jobbet, som hun måske – måske ikke – opfatter som havende ringe prestige.

Skulle vi virkelig vide noget om betydningen af uddannelsens eller jobbet prestige for

den enkelte uddannelsesvalg, måtte vi have information om dem, der ikke valgte læreruddannelsen, men noget andet – om hvorvidt manglende prestige (og hvilke elementer heri) betød noget for deres valg eller ikke. Men det har vi ikke.

Finsk læreruddannelse er gennem snart mange år blevet fremhævet som det gode eksempel, hvor der som omtalt ovenfor ikke er problemer med manglende prestige og heller ikke med manglende søgning eller nævneværdigt frafald. Det fremgår tydeligt af de to komparative undersøgelser af læreruddannelserne i Norden fra henholdsvis 2009 og 2010, at den finske læreruddannelse skiller sig ret markant ud fra de øvrige nordiske lande, både hvad angår organiseringen, den generelle status i samfundet og de lærerstuderendes egen vurdering. Det, som vi tidligere har kaldt de institutionelle og strukturelle forgrunds faktorer (afsnit 2.2) ser ud til at spille en væsentlig rolle som forklaring på denne forskel. Ser man på, hvilke faktorer der i Finland er anderledes fra de øvrige nordiske lande med hensyn til læreruddannelsen isoleret set, springer især fire særlige forhold i øjnene:

1. Udvælgelse og optagelse på uddannelsen sker efter ansøgerens besvarelse af en skriftlig opgave og et personligt interview.
2. Uddannelsen til såvel 'klasselærer' (1.-6. klassetrin) og faglærer (7.-12.klassetrin) er en kandidatuddannelse af fem års varighed.
3. De pædagogiske fag har i de finske læreruddannelser et væsentligt større omfang end i de andre nordiske lande og udgør 120 ECTS i uddannelsen til klasselærer og 60 ECTS i uddannelsen til faglærer. (I Danmark er de pædagogiske fags omfang til sammenligning 33 ECTS).
4. Praktikken gennemføres på egentlige øvelsesskoler, hvor det kræver en obligatorisk efteruddannelse at blive praktikvejleder.

Danmark er det eneste nordiske land, hvor læreruddannelsen er adskilt institutionelt, lovgivningsmæssigt og bevillingsmæssigt fra universiteterne, men selv om det tilsyneladende spiller en rolle for uddannelsens manglende prestige blandt unge her i landet, kan det således ikke tillægges den finske læreruddannelse som et distinktivt træk, at uddannelsen er en del af det universitære system.

Heller ikke sammenhængen mellem løn og prestige kan udgøre et distinktivt træk. Danske lærere har den højeste begyndelsesløn i Norden, hvor til gengæld de finske lærere har den højeste slutløn, og med hensyn til ungdomsuddannelseselevs og lærerstuderendes vurdering af løn- og arbejdsforhold er der i gennemsnit tilsyneladende ikke stor forskel landene imellem (Nordisk Ministerråd 2010: 96).

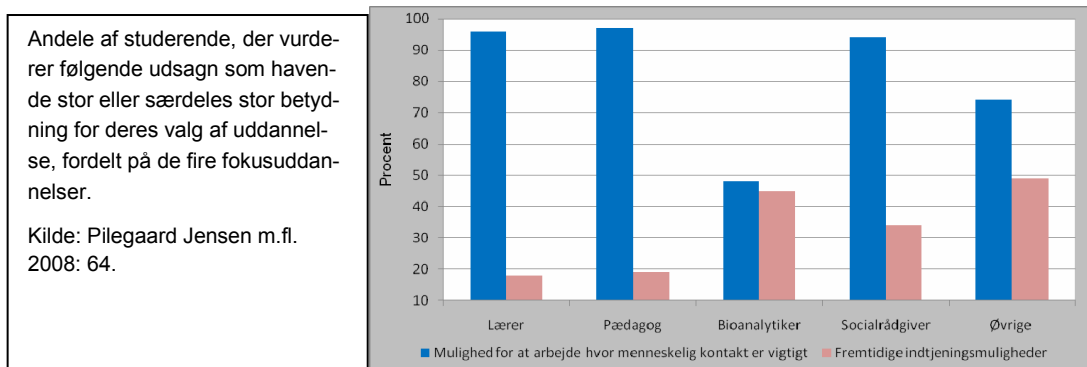
4.2. At hjælpe andre

Uden overraskelse er det meget få, der angiver, at forventningen til fremtidig indtjeningsmulighed har stor eller særdeles stor betydning for deres valg af uddannelse. Den dominerende begrundelse for at vælge læreruddannelse er menneskelig kontakt. I Epinions undersøgelse blandt elever i ungdomsuddannelserne (Epinion 2007: 52) er fakto-

ren "Arbejde med mennesker" den højst rangerende begrundelse (med 5,1 points i en skala mellem 1 og 7), "Høj løn" middel (med 4,5 points) og "Høj prestige og status i samfundet" lavest (med 3,6 points). Man kunne tro, at dette skulle forstås således, at den unge ifølge eget udsagn først orienterer sig mod "Arbejde med mennesker" og blandt erhverv, hvor dette er centralt, dernæst prioriterer efter løn og endelig blandt erhverv med samme lønniveau, vurderer erhvervets prestige. Men for det første er det desværre ikke muligt at overføre denne statistiske beskrivelse af prioriteringerne til det enkelte individ, hvor prioriteringerne sandsynligvis er helt anderledes. Og for det andet er der hos den enkelte ikke tale om en rationel proces, hvor valget sker efter en logisk systematik. Her er ikke tale om, at en faktor bevidst gives forrang for andre, men om en kompleks motivationsstruktur så visse faktorer og visse uddannelsesmuligheder aldrig overvejes.

Kan man da slet ikke sige noget om dem, der vælger at blive lærerstuderende specifikt?

Læser man svarene i blokdiagrammet som et udtryk for en generel holdning, så er lærer-, pædagog og socialrådgiverstuderende drevet af andre motiver end andre unge. Deres motiver er ikke prestige og penge, men det er muligheden for i erhvervet at arbejde med mennesker, der betyder noget for dem.

Dette underbygges af et amerikansk review af undersøgelser, der beskæftiger sig med karakteristika ved personer, der går ind i og forbliver i lærerprofessionen (Guarine 2006). Reviewet refererer en undersøgelse, der fandt, at studerende med hovedfag i "education" tilkendte "contribution to society" større vigtighed end "non-education majors". De sidste lagde mere vægt på løn, jobsikkerhed, prestige og advancementsmuligheder. Overordnet vurderer reviewet "that an altruistic desire to serve society is one of the primary motivations for pursuing teaching".

4.3. Ikke-offentlige motiver

Når det i den ovenfor citerede amerikanske artikel hedder, at studerende med hovedfag i "education" tilkendte "contribution to society" større vigtighed end "non-education majors", og generelt skulle være drevet af "an altruistic desire to serve society", så kan det være relevant at diskutere, hvorvidt dette som artiklen slår fast "is one of the primary motivations for pursuing teaching", eller det snarere er en form for rationaliseringsstrategi. I hvor høj grad er det altså lærernes "theory-in-use", og i hvor høj grad er det deres

"espoused theories" (jfr. afsnit 3.1.), vi hører om? Kunne det være en rationalisering af en tilsyneladende irrationel handling, som skal få en til at fremstå som social forståelig?

Ifølge samme artikel, så viser en undersøgelse af 802 "college graduates" under 30 år, som ikke var lærere, at:

- 89% mente at lærere måtte bekymre sig om deres sikkerhed,
- 78% mente at de var alvorligt underbetalte,
- 76% mente at de blev udpeget som syndebukke for uddannelsesrelaterede problemer, og
- 69% mente at lærere manglede advancementsmuligheder.

Antager vi nu, at dette er en generel holdning til læreruddannelsen udefra, hvordan påvirker det så den enkelte lærerstuderende, der bliver spurgt om begrundelsen for at have valgt noget, som altså i omverden anskues som værende helt irrationelt? Tvinger det ikke den studerende til at rationalisere sit valg?

I den forbindelse er det relevant at nævne, hvordan professionsforskere har peget på, hvad man kan kalde "ikke-offentlige motiver", som de studerende altså ikke giver, når de skal begrunde, hvorfor de søger ind på læreruddannelsen. På baggrund af Dan Lortie's klassiske studie af "Schoolteacher", nævner Søren Gytz Olesen i den forbindelse, at:

"Skolelæreren, der hverken bliver skuespiller eller læser drama på universitetet, der ikke læser psykologi osv., kan i lærerjobbet opnå en vis kompensation for dette gennem skolens undervisning og arbejde med børn, herunder skuespil og drama, specialundervisning, rådgivning mv. i skolen. Således bliver folkeskolen en substitut for andre ikke nødvendigvis opfyldte forventninger, hvilket også understreges af de tidligere resultater fra Börjessons undersøgelse omkring rekruttering til den svenske læreruddannelse, nemlig at den er tiltrækkende for studerende fra højere sociale lag med dårlige karakterer."

(Gytz Olesen 2005: 159)

Denne type motiver omtales ikke i de kvantitativt baserede studier af rekruttering, da man kun vanskeligt kan søge ind i de dele af en ansøgergruppes motivationer, der placerer sig her. Det er motiver, som man ikke kan forvente at de udsurgte vil tilslutte sig; men det betyder selvkært ikke, at man derfor kan udelukke, at det kan være motiver af denne type, der ligger bag de valghandlinger, som kommende studerende foretager sig.

Det mere generelle spørgsmål, som kan udledes på baggrund af denne type analytiske fokuseringer er – måske provokerende - spørgsmål af typen: vil lærerstuderende overhovedet være lærere?

4.4. Holde mulighederne åbne

I sin ph.d.-afhandling "Lærerstuderendes valg af læreruddannelsen og valg og prioriteringer inden for uddannelsen" har Bodil Nielsen (Nielsen 2006) dels gennemgået littera-

tur på området, og dels forholdt denne til egne interviews af otte studerende på fjerde årgang i 2000, og en anden undersøgelse med interviews af 12 studerende på første årgang i 2001 (Jensen, Kristensen og Nielsen 2003 og Nielsen 2006).

I begge disse undersøgelser er de studerende bl.a. blevet interviewet om deres valg af læreruddannelsen. Undersøgelsen med de otte fra 2000, viser, at ud af de otte studerende var kun to fra begyndelsen af studiet sikre på, at de ville arbejde som lærere, og yderligere to var nogenlunde sikre. De øvrige fire var usikre på, hvad de ville, da de valgte læreruddannelsen. Alle otte studerende gav dog udtryk for, at de vil (prøve) at arbejde som lærere (side 102).

For fire af de studerende var bredden i uddannelsen afgørende for valget. Bredde blev opfattet i forskellige betydninger:

- faglig bredde i modsætning til universitetsstudiers fordybelse
- bred basisuddannelse som kan give tid til og mulighed for at orientere sig inden for forskellige fag, inden man tager stilling til om man vil vælge en anden mindre bred uddannelse
- bredde i de job uddannelsen kan føre til

I den anden undersøgelse (Jensen, Kristensen og Nielsen 2003) nævnes det, at halvdelen af de tolv interviewede studerende på 1. årgang udtaler, at der ikke ligger et ønske om at blive lærer bag deres valg af læreruddannelsen.

De studerende er gennemgående uafklarede i forhold til, hvad de vil med deres uddannelsesvalg, og ønsker ikke at blive fastlåst, hverken i et uddannelsesforløb, der i uddannelsesårene indebærer kvalificering, eller i et afgrænset udvalg af efterfølgende jobmuligheder.

I det omfang disse studerende overhovedet taler om tiden efter endt uddannelse, giver de udtryk for, at det har haft betydning for deres uddannelsesvalg, at læreruddannelsen kan føre til andet end lærerjobbet.

Den anden halvdel af de tolv studerende regner med, at de vil være lærere, og nævner for hovedpartens vedkommende erfaringer med skole og børn som begrundelse for dette valg.

Forfatteren fremhæver det som karakteristisk

- at valget af læreruddannelsen for en stor del af disse tolv studerende er et valg af bevarelse af mange muligheder.
- at der er stor spredning i de studerendes begrundelser.

Ifølge Nielsen rækker dette fra, at der er studerende, (1) som udelukkende har taget stilling til selve uddannelsesforløbet, og så er der studerende, (2) der har valgt uddannelsen, fordi den giver mange jobmuligheder bagefter, og (3) endelig er der studerende, der er optaget af børn og undervisning.

Ovenstående kan eksemplificeres med et par interviewstumper fra de fire: *"MCAR: men der havde jeg det sådan lidt, at jeg kunne godt tænke mig lidt mere alsidigt (...) jeg følte*

sådan lidt, at det blev måske lidt for begrænset og for indsnævret. Altså, jeg kunne mærke, at det var nok ikke lige den retning. Altså, jeg havde lyst til at læse dansk et eller andet sted, men måske ikke så koncentreret.”

”FPI: (...) men jeg syntes, det var lidt skræmmende at skulle gøre noget så intensivt og så fagspecifikt i de 5 år, så jeg tænkte, at jeg ville hellere brede det ud, og så syntes jeg, jeg kunne holde mine muligheder åbne på den måde.”

Modsat hvad man generelt antager om lærerstuderendes motiv for at vælge læreruddannelsen, nemlig at den er professionsrettet, så fremstår læreruddannelsens professionsrettethed i et noget andet lys her.

4.5. Vælger de studerende læreruddannelsen, fordi den er professionsrettet?

”I forbindelse med deres valg af professionsbacheloruddannelse lægger de [studerende] generelt vægt på, at det er håndgribeligt og erhvervsrettet. Det er en væsentlig faktor, at man ved, hvad man kan bruge uddannelsen til. At der typisk er et praktisk element i uddannelsen, lægger de også vægt på og oplever som positivt. En formodet jobsikkerhed tildeles af mange en væsentlig betydning for deres valg af uddannelse. Derudover har selve længden af uddannelsen for mange spillet ind – fem års uddannelse eller mere virker som en stor mundfuld.”

(Capacent/Epinion 2008: 34)

Af Capacent-rapporterne fremgår det tydeligt, at læreruddannelsen er valgt, fordi den er professionsrettet, har relation til praksis, og med stor sikkerhed medfører en tilknytning til arbejdsmarkedet.

Denne motivationsstruktur ligger tæt op ad læreruddannelsernes egen selvforståelse. Spørgsmålet er imidlertid i hvor høj grad den afspejler de studerendes ”theories of action” – eller der er tale om ”espoused theories”, altså generelle forklaringer på, hvorfor man vælger læreruddannelsen, som er socialt acceptable, og som knytter sig institutionelt til læreruddannelsen - og overleveres fra den ene generation studerende til den næste, mens de studerende er motiveret på en helt anden måde, som det fremstår i Nielsens studier. Hos Nielsen er det bevarelsen af mange muligheder, det brede, muligheden for at lave alt muligt andet end lærerarbejde, som har med mennesker at gøre, der skinner igennem.

Spørgsmålet om, hvorvidt læreruddannelsen opfattes som smal i den forstand, at den alene retter sig mod lærerarbejde i folkeskolen, eller om den opfattes som bred, er væsentligt, hvis vi skal forstå de studerendes motiver. Brede studier vil generelt rette sig mod studerende, hvis motiv er selvudvikling, således at man kan påbegynde et studium med henblik på at afklare, hvem man er undervejs, og først engang i fremtiden – når man har udviklet sig – vil man så låse sig fast.

Smalle studier derimod appellerer til studerende, der anser det professionsrettede som mere afgørende end det personligt udviklende.

4.6. Selvudvikling

Når eksempelvis humaniora i 1990'erne har vist en relativ stor grad af tiltrækning på de unge, hvis man eksempelvis sammenligner med de naturvidenskabelige uddannelser, så forklares det i forskningen med, at humanistiske studier giver mulighed for, at den studerende "tematisere sit eget liv og sine egne betingelser" (Simonsen 1998: 203). De studerende har "på én gang meget store og meget personlige forventninger til deres studium"; med fokus på "at kunne orientere sig"; studiet skal opleves som "meningsfuldt" og skabe "engagement" (ibid. 123).

Det er altså helt klart, at idéen om selv at kunne bestemme indholdet af sin uddannelse vinder genklang hos de unge. Hos flertallet er der fortsat ønske om at lade denne frihed folde sig ud inden for en given uddannelse. (ibid. 61)

Beskrivelse af de sociologiske livsbetingelser i det senmoderne samfund tjener ofte som forklaringsmodel, når det gælder om at begrunde værdien af brede og åbne studier.

"Fagene og det faste faglige univers er under opløsning på trods af ofte fortvivlede forsøg på at fastholde det modsatte og forbindelsen mellem studie- og erhvervsvalg bliver tyndere. Dette sammen med et generelt orienteringsproblem i senmoderniteten, gør det forståeligt.. at de unge forsøger at pejle sig frem med sig selv som kompas i en uoverskuelig virkelighed." (ibid. 203)

Denne tendens, der peges på her, har at gøre med en særlig tiltræknings- og frastødningsproces. De studerende er tiltrukket af studier, der kan give dem forudsætningerne for at orientere sig i deres samtid. De er frastødt af studier, der ikke indeholder dette fokus i sig.

Det beskrevne fokus på at kunne orientere sig via selvet kan fortolkes forskelligt. Simonsen m.fl. fortolker det som et udtryk for, at de studerende er i stand til at være på forkant med samfundsudviklingen, hvor netop den slags kompetencer er blevet centrale: På det aktuelle arbejdsmarked, skal man være fleksibel og omstillingsparat (ibid. 205). Dette får også indflydelse på de unges forestilling om demokrati:

"Demokrati består for dem bl.a. i at der er en masse at vælge imellem, så ingen tvinges ind i noget, de ikke lige aktuelt har lyst til" (ibid. 121).

En lignende beskrivelse genfindes i studier af studerende, før de træffer deres studievalg. NIRAS Konsulenternes undersøgelse på udvalgte hf, handelsskoler og gymnasier peger på dette. En kvindelig handelsskolestuderende udtaler eksempelvis, at hun vil have en uddannelse, som "*opfylder mine ønske/drømme*" (NIRAS Konsulenterne 2009: 15). Rapporten omtaler de studerende som rundet af en såkaldt "curling-børne-kultur", kendetegnet ved det forhold, "*at de aldrig har manglet noget*" (ibid. 12).

I relation til søgningen til læreruddannelsen bliver det afgørende, hvordan denne uddannelse opfattes blandt de unge. Opfattes den som et sted, hvor man tilegner sig forudsætninger til at kunne orientere sig via selvet, opfylde sine drømme, eller låses man via uddannelsens professionsrettethed? Som det fremgik af ovenstående diskussioner, så påpeger en del af de undersøgelser, som arbejder overvejende kvalitativt, at de studerende netop vælger læreruddannelsen, fordi den er åben, og kan føre til alt muligt andet end arbejdet som lærer (Nielsen 2001, Jensen, Kristensen og Nielsen 2003).

NIRAS Konsulenternes rapport afspejler at i forhold til læreruddannelsen, spiller *"drømmen om mening"* ind. Lærerstuderende udtaler, at uddannelsen giver dem mulighed for:

- at "påvirke børns fremtid"
- være en del af "grundpillerne i samfundet"
- at få et "givende job, både på et personligt plan, men også hvor der er mulighed for at hjælpe andre". (NIRAS Konsulenterne 2009: 15)

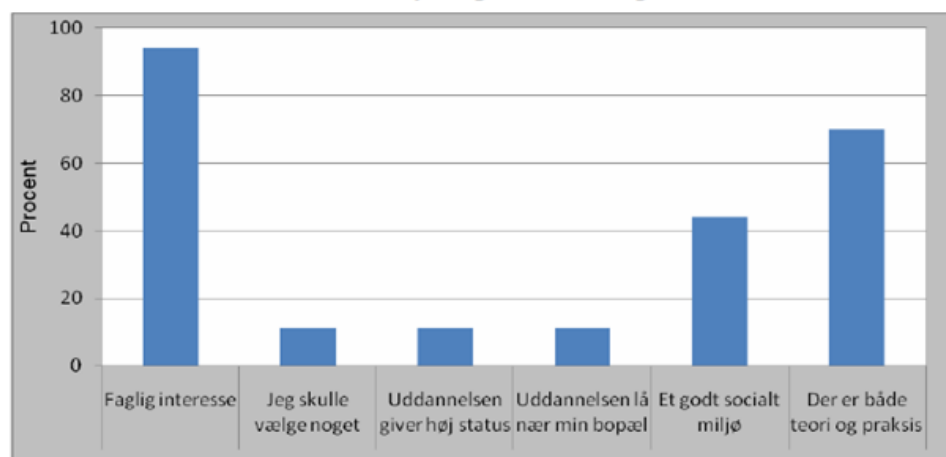
Ifølge rapporten fremhæves denne meningsdimension som en begrundelse for valg af læreruddannelsen, knyttet til antagelser om et socialt studiemiljø (ibid. s. 20ff.), mens den faglige del af selvudviklingen og muligheden for frit at søge fagligt indhold ikke knyttes til forestillingerne om læreruddannelsen (ibid. s. 15).

Dermed er vi fremme ved en indkredsning af, hvori det særlige ved den form for selvudvikling, der kendetegner de studerende på læreruddannelsen, består. Selvudvikling tolkes socialt, snarere end fagligt. Denne problematik har relation til et andet forhold, som står centralt i forhold til de studerendes motivation, nemlig betydningen af forholdet mellem teori og praksis.

4.7. Kombinationen af teori og praksis

I I hvor høj grad er studiets sammensætning af teori og praksis afgørende for de studerendes valg af læreruddannelsen?

Figur 4.4 Andele af studerende, der vurderer følgende udsagn som havende stor eller særdeles stor betydning for deres valg af uddannelse

Ifølge Pilegaard Jensen m.fl. (Pilegaard Jensen et al. 2009: 61) angiver de studerende, at "den næst vigtigste faktor", "som motivation for valg af uddannelse, er, at uddannelsen både indeholder teori og praksis". For lærere ligger tallet mellem 72% og 75%.

Det påpeges efterfølgende, at dette "*kan virke overraskende*", skriver Pilegaard Jensen m.fl., "*set i lyset af en tidligere Epinion undersøgelse, hvor de adspurgte tilsyneladende ikke tillægger kombination af teori og praksis nogen særlig betydning. Samlet set tillægger de dette aspekt en stort set neutral betydning i forhold til deres valg af studie*" (Epinion 2007; 49-50)"⁵

Pilegaard Jensen m.fl. forklarer denne påfaldende uoverensstemmelse på følgende måde:

"I nærværende undersøgelse er det dog dem, der har valgt en uddannelse bestående af teori og praksis, der svarer, hvilket må være forklaringen på denne forskel. Dette sammen med den faglige interesse viser altså, at det er uddannelsen i sig selv, der er vigtig, når de studerende skal træffe deres valg af uddannelse." (ibid.)

Epinion derimod bygger deres undersøgelse på unge, der er i gang med at vælge, og på studievejlederes udsagn. Vi har altså i den ene undersøgelse med svar at gøre, som er givet før de unge påbegynder en uddannelse, og svar i den anden undersøgelse, der er givet af unge efter de er påbegyndt deres uddannelse.

Her er det interessant, at studievejlederne noterer sig, at: "*De unge tænker ikke på de mellemlange videregående uddannelser som en samlet kategori som sådan*". (s. 9), og uddannelsens længde "*betyder mindst for de unges valg af uddannelse*"; det betyder ligeledes mindre, "*at uddannelsen kombinerer skole- og praktikforløb*" (Epinion 2007: 49).

Antager vi, at det forholder sig som læsningen af de to rapporter viser, at studerende før valg af læreruddannelsen ikke tillægger længde og teori/praksis nogen betydning for deres valg af uddannelse, hvorfor svarer over 70 % efter påbegyndt studie, at det netop denne grund, der har betydning for deres valg?⁶

At uddannelsens praksisdel altså betyder relativt set mindre for unge, der endnu ikke har påbegyndt en uddannelse, end for studerende, der er begyndt på en læreruddannelse, kan tolkes som et udtryk for, at de studerende for hvem praksis-delen betyder noget, netop er de unge, der påbegynder læreruddannelsen eller andre mellemlange uddannelser. Det er imidlertid også muligt at tolke ovenstående uoverensstemmelse mellem de to rapporter på en anden måde, der ligger op til følgende hypotese: Fokus på forholdet mellem teori og praksis er en begrundelse, de studerende lærer på studiet; i hvert fald bruges begrundelsen af de lærerstuderende, når de studerende skal sondre mellem deres uddannelse og andre grupper af studerende, eksempelvis universitetsstuderende.

Når det gælder studerendes motiver, kan vores hypotese om, at der sker en indlæring af motiver efter start på uddannelsen, bidrage til at rejse den generelle problematik: i hvor høj grad udgør forgrunds faktorer, som man indsamler gennem interview og surveys med studerende en form for kulturelt tillært attitude? Dette kan også gælde fortolkning-

gen af forholdet mellem teori og praksis. Det er netop interessant, at hvor teori i løbet af studiet kommer til at få en noget negativt ladet værdi (fordi den per definition fjerner sig fra praksis (det virkelige liv!)), så spiller teorien før studiestart en tilsyneladende positiv rolle for de kommende studerende:

"Flere studievalsvejledere fortæller, at der blandt målgruppen generelt er en forventning om lidt mere teori på læreruddannelsen end eksempelvis på pædagoguddannelsen, hvilket opleves positivt. Enkelte studievalsvejledere nævner, at de oplever en del 'omvælgere' fra universiteterne, der gerne vil have det teoretiske aspekt, men mangler at få det de lærer koblet til praksis."

Tabel B6.12 Der var for meget teori i uddannelsen

	Ingen betydning	Lille betydning	Middel betydning	Stor betydning	Særdeles stor betydning	Procent i alt	I alt
Læreruddannelsen	65	11	12	9	4	100	211

(Epinion 2007: 32)⁷

Skal man diskutere dette forhold, kan Pilegaard Jensen m.fl.'s fortolkning inddrages. Her rettes fokus på en manglende sammenhæng mellem teori og praksis i uddannelsen.

"... helt centralt i professionsbacheloruddannelserne står samspillet mellem teori og praksis. Og her viser der sig overordnet en klar tendens til, at forholdsvis mange – 36%

Tabel B6.8 Der er/var for lidt praktisk indhold i uddannelsen

	Ingen betydning	Lille betydning	Middel betydning	Stor betydning	Særdeles stor betydning	Procent i alt	I alt
Læreruddannelsen	26	16	21	22	15	100	214

– af dem, der har overvejet at afbryde deres uddannelse, vurderer, at der er dårlig sammenhæng mellem teorien, der læres på uddannelsesstedet, og den praksis, de møder uden for uddannelsesstedet på praktikstedet."

(Pilegaard Jensen et al. 2009: 13 og 165)

Det kan også være fordelingen mellem for lidt og for meget teori, der er årsagen, (Pilegaard Jensen 2009: 170). 38% angiver, at det har en middel, stor eller særdeles stor betydning, at der er for lidt praktik; mens 25% ud af samme gruppe afgiver, at det har en middel, stor eller særdeles stor betydning, at der er for meget teori.

Omvendt betyder samme tal, at 42 % angiver, at det har en lille eller ingen betydning, at der er "for lidt praktik", og 76 % angiver, at det har lille eller ingen betydning at der er for meget teori.

Det er vanskeligt at sige noget om den rolle teori udgør, når det drejer sig om de stude-

rendes valg af læreruddannelsen. Men der er ingen tvivl i litteraturen om, at teori spiller en rolle når det gælder om at bedømme uddannelsernes kvalitet og prestige generelt. Det, er de uddannelser, der satser på teori, der har højest prestige. Den generelle vurdering af læreuddannelsen – før de unge starter – afspejler dette, idet læreruddannelsen anses for at være 'dårligere' og 'lettere' end universitetsstudier.

"En universitetsuddannelse vurderes af mange af de unge som en sværere og på den måde 'bedre' uddannelse end de kortere uddannelser."

(Epinion 2007: 60)

Som vi kan se i tabellen i det følgende afsnit, så svarer 50 % af de lærerstuderende efter start, at *"læreruddannelsen er lige så krævende som en universitetsuddannelse"*, og 80 % udtaler at læreruddannelsen er *"meget teoretisk"* (Epinion 2007: 70). Dette viser, hvordan en sag bedømmes meget forskelligt afhængig af, hvilken position man har i forhold til den. Er man indenfor, så vurderer man tingene anderledes, end når man er udenfor. Det gør man selvfølgelig, fordi man ved noget om sagen, men dette kan ikke være hele svaret (man ved da tilsvarende mindre om det man så sammenligner sig med (universitetsstudiets sværhedsgrad)). Det samme er tilfældet når det gælder det spørgsmål, vi har kredset om, hvorvidt læreruddannelsen er en blindgyde eller et springbræt.

4.8. Blindgyde eller springbræt?

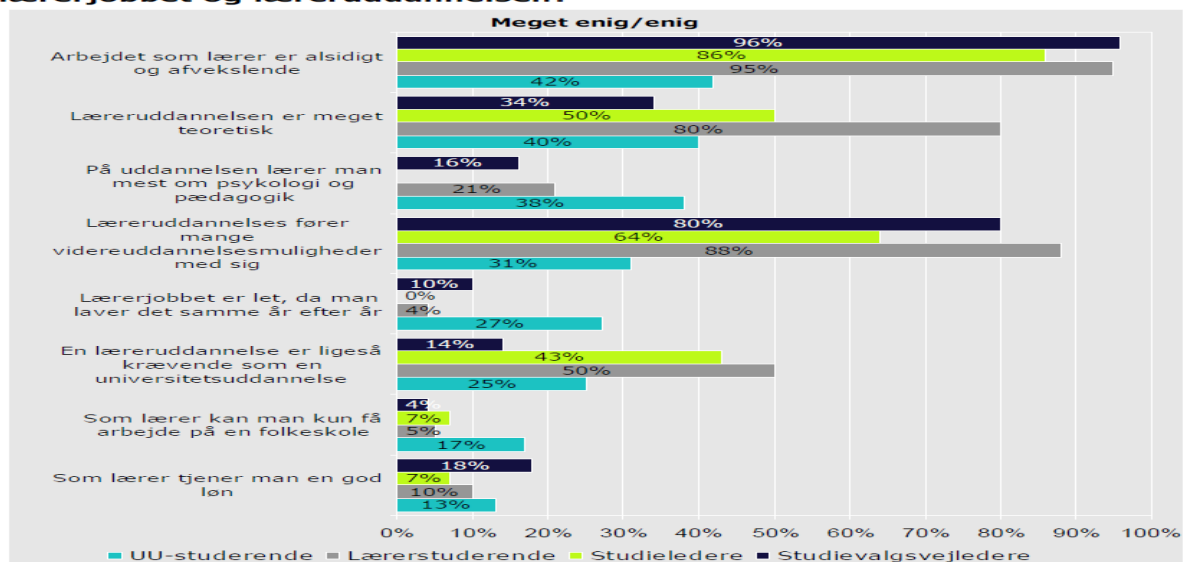
En sidste forgrundsfaktor, vi vil diskutere, angår spørgsmålet om, hvorvidt læreruddannelsen opfattes som en blindgyde i den forstand, at ens karriere er låst, således at man mister sine muligheder for at ændre retning, hvis man tager en sådan uddannelse. Her peger litteraturen på en forskel mellem de unges opfattelse før og efter påbegyndelse af en læreruddannelse.⁸

"... de potentielle studerende generelt oplever [ikke], at de mellemlange uddannelser giver flere valg- eller videreuddannelsesmuligheder. Dette står i væsentlig modsætning til opfattelsen blandt både de igangværende studerende, studielederne på de mellemlange videregående uddannelser og studievalsvejlederne. De ser de mellemlange videregående uddannelser som indeholdende et bredere mulighedsfelt. De potentielle studerende ser ikke på samme vis positivt på mulighederne i de mellemlange videregående uddannelser."

(Capacent Epinion 2008: 9-10)

Betragter man med udgangspunkt i nedenstående tabel, de igangværende lærerstuderendes holdninger til deres uddannelse, så fremgår det, at de generelt, anser lærerarbejdet for alsidigt og varieret, men dårligt lønnet. Samtidig betragter de som sagt læreruddannelsen som teoretisk, og halvdelen mener, at denne uddannelse er lige så svær

Figur 18. Hvor enig eller uenig er du med følgende udsagn omkring lærerjobbet og læreruddannelsen?

Kilde: Epinion 2007: 70.

som et universitetsstudium. 88 % procent af de lærestuderende mener, at læreuddannelsen og lærerarbejdet åbner for gode videreudviklingsmuligheder, altså at der ikke er tale om nogen blindgyde, men om et springbræt.

Samlet set når vi dermed frem til følgende komplicerede forhold:

- De unge ønsker *"ikke at blive låst fast i et bestemt job, og det er derfor vigtigt for dem, at en uddannelse ikke udelukkende opleves at lede til ét bestemt type af job, men derimod giver flere muligheder"* (Epinion 2007: 34f), en opfattelse der deles af forskningen i den senmoderne ungdom, der viser at den søger at holde muligheden for udvikling.
- De kommende studerende oplever ikke, at de mellemlange videregående uddannelser giver flere efter- og videreuddannelsesmuligheder (Capacent/Epinion 2008), og derigennem oplever de ikke muligheden for fortsat udvikling, når de vurderer læreruddannelsen.
- De lærerstuderende derimod – altså de, der har valgt læreruddannelsen – anser læreruddannelsen for at indeholde disse muligheder (Nielsen 2006, Capacent/Epinion 2008).

Dette rejser et spørgsmål, som undersøgelserne *ikke* besvarer. Når de lærerstuderende opfatter deres uddannelse og profession som ikke-lukkende for fremtidsmulighederne, er det så en opfattelse, der er skabt gennem deltagelse i uddannelsen? Eller blev de netop lærerstuderende, fordi de var blandt de få, der havde denne opfattelse? Eller er det udtryk for en "espoused theory", som skal give mening til et valg, der er truffet på trods?

De foreliggende undersøgelser besvarer således ikke spørgsmålet, om de lærerstuderende valgte studiet, fordi det åbnede op for bredere fremtidsmuligheder, eller på trods af, at den ikke gjorde. Og de fortæller os intet om dem, der eventuelt blev frastødt af studiet på grund af en opfattelse af manglende muligheder.

4.9. Opsummering

Forgrundsfaktorer er som nævnt faktorer, som angår den enkeltes begrundelse for at handle som han eller hun gør. I dette kapitel har vi arbejdet med, hvad vi anser for at være et eksemplarisk udsnit af sådanne forgrundsfaktorer. Vi har set på prestige, som gav anledning til at diskutere forholdet mellem analytiske spørgsmål og eksistentielle svar, samt at diskutere ikke-offentlige motiver. Når man som lærerstuderende giver forgrundsbegrundelser af den altruistiske type: kald, orientering mod medmennesker og samfundssind, i hvor høj grad er der så tale om en særlig kulturel båret legitimeringsstrategi, som skal retfærdiggøre strukturelle forhold som knytter sig til læreruddannelsen: såsom manglende prestige, lav løn, begrænsede karrieremuligheder?

Med henblik på at uddybe dette forhold har vi diskuteret, hvorvidt de studerende overhovedet vælger læreruddannelsen for at blive lærere og endvidere diskuteret forholdet mellem professionsrettethed og selvudvikling. På baggrund af de foreliggende rapporter og undersøgelser kan man ikke hævde, at de studerende entydigt vælger læreruddannelsen, fordi de vil være lærere. De vælger også læreruddannelsen, fordi den er åben, og kan føre til alt muligt andet end arbejdet som lærer. Der synes altså at være en åbning for, at man finder samme begrundelse for valg af læreruddannelsen, som ved valg af andre uddannelser med højere grad af åbne udfald, såsom de humanistiske uddannelser. Man tager uddannelsen, fordi det giver flere muligheder end man har, samtidig med at det ikke lukker for alt for mange andre muligheder. Dette gør, at man kan diskutere, hvorvidt temaet selvudvikling er relevant i forhold til valg af læreruddannelsen.

I vores diskussion peger vi på, at der er en forskel mellem de lærerstuderendes forgrundsforklaringer og de generelle forgrundsforklaringer givet af studerende på de humanistiske uddannelser. Der er en tendens til, at de lærerstuderende betoner meningsdimensionen og det sociale som centralt i relation til temaet selvudvikling. De universitetsstuderende synes derimod at se selvudvikling som knyttet til tilegnelse af et bestemt stofområde – litteratur, etnografi, filosofi eller andet – altså en mere introvert definition af selvudvikling.

Når det gælder forståelsen af, hvad der er selvudviklende synes der at foreligge en temmelig klar distinktion mellem universitetsstudier og professionsstudier. Universitetsstudierne repræsenterer en vidensorienteret selvudvikling. Mening er en kognitiv mening, altså knyttet til forståelse og selverkendelse, hvorimod mening for læreruddannelsen repræsenterer en social fortolkning, hvor den studerende tilegner sig forudsætningerne for at kunne deltage i en given sammenhæng.

I forbindelse med deltagelsesdimensionen fremstår det som særdeles relevant, hvorvidt de studerende ser læreruddannelsen som en blindgyde eller som et springbræt til forskellige mulige deltagerbaner og karrierestier.

Her er det et gennemgående tema, at læreruddannelsen udefra iagttages som en blindgyde, og bruges som argument for ikke at vælge læreruddannelsen. Mens de lærerstuderende selv omvendt ser det som en uddannelse med mange videre muligheder. Der synes altså at være et fortolkningsmæssigt forhold på spil: Enten vælges læreruddannelsen af studerende, der kan se mulighederne fra starten, eller også viser disse mulighederne sig, når de studerende starter på deres studium.

Et lignende fortolkningsmæssigt forhold gør sig gældende i relation til forholdet mellem teori og praksis. Læreruddannelsen adskiller sig fra andre klassiske professionsstudier – som teologi, jura og medicin – idet den søger at integrere teori og praksis undervejs i studiet. Universitære professionsstudier er derimod klart orienteret mod en videnskabelig uddannelse, således at praktikken er henlagt til særlige forløb uden for universitetet. Teologen må således først tage en videnskabsbaseret uddannelse på universitetet, og først efterfølgende professionsrette sit studium på et særligt pastoralseminarium. Det samme gælder de uddannelser, der retter sig mod gymnasielærerstillinger, hvor studierne er vidensorienterede og praksisorienteringen finder sted i særlige typer af ansættelser. "Gymnasielæreruddannelsen" er altså to-delt, sådan at den studerende først tilegner sig videnskabeligt grundlag for at undervise i de studerendes fag for derefter i en særlig uddannelsesstilling at tilegne sig de pædagogiske færdigheder.

Denne sammenligning viser noget om, hvad der er særligt ved læreruddannelse. Det rejser samtidig muligheden for at diskutere, hvorvidt læreruddannelsen kunne lære noget af disse andre professionsstudiers adskillelse af teori og praksis. Hvad er f.eks. fordelene ved at adskille teori og praksis? Hvordan påvirker folkeskolelæreruddannelsens særlige måde at søge at integrere læreruddannelsens teoretiske fag (herunder de pædagogiske fag) og praktikken, de studerendes valg?

De unge, som ikke har valgt uddannelse endnu, hæfter sig tilsyneladende ikke ved dette forhold, mens studerende på læreruddannelsen fremhæver dette forhold. Det giver således anledning til at overveje, hvorvidt det er unge, der anser dette forhold som væsentligt, der vælger lærerstudiet, eller om de unge, der vælger dette studium, efterfølgende lærer at reflektere over deres studium med disse begreber.⁹

Kapitel 5. Hovedlinjer og muligheder

5.1 Hovedlinjer.

På baggrund af undersøgelser, analyser og eksempler fra dansk og udenlandsk litteratur om studievalg og studiemønstre har vi forsøgt at belyse nogle væsentlige træk ved især søgningen til læreruddannelsen i Danmark.

Uanset at der fra år til år sker udsving i tilgang til læreruddannelsen og udsving i forholdet mellem antallet af færdiguddannede og behovet for lærere på skolerne, er der en tydelig tendens til faldende søgning til læreruddannelsen gennem de seneste ti år. Af den litteratur, vi i denne undersøgelse refererer til, fremgår det, at der er mange årsager til, at færre unge vælger professionsbacheloruddannelsen til lærer i folkeskolen.

Billedet er langt fra entydigt. Det giver tværtimod indtryk af et meget kompliceret valg, hvor rådvildheden blandt unge er stor i en situation, hvor de skal vælge mellem de tilsyneladende mange muligheder, som ved nærmere øjesyn viser sig at rumme lige så mange dilemmaer. Rådvildheden gælder ikke kun uddannelsesvalget, men helt generelt spørgsmål om finde vej i en situation, hvor valg og ansvar for at vælge rigtigt tilsyneladende er overladt til den enkelte, der ikke længere føler sig bundet af sociale og kulturelle mønstre og traditioner, men som så heller ikke længere har disse mønstre og traditioner at støtte sig til. Nogle analyser konkluderer, at unge uddannelsessøgende tilhører "curling-generationen" af unge, som er blevet støttet og plejet gennem hele opvæksten, og har kunnet få, hvad de har peget på: *"De unge, som kommer gennem gymnasiet til en videregående uddannelse, har oftest ikke mødt mange alvorlige forhindringer i tilværelsen."* (NIRAS Konsulenterne 2009:39). Det er sikkert rigtigt, at såvel unge som gamle gennem de seneste 30 år generelt har oplevet en materiel rigelighed, som overgår, hvad man tidligere har kunnet forestille sig. Hvad der gælder på det materielle plan, kan imidlertid ikke generaliseres til det eksistentielle plan. Det er også en generation af unge, der har oplevet store opbrud og forandringer i ikke mindst familiestrukturen, hvor mange socialt og emotionelt allerede i en tidlig alder har skullet forholde sig til omskiftelser i familieforhold og måske 'valg' mellem forældre og søskende i den ene eller den anden gren af brudte og/eller sammenbragte familier. At mange unge tidligt har været stillet over for at skulle vælge for sig selv, er ikke nødvendigvis udtryk for at de ikke har *"mødt mange alvorlige forhindringer i tilværelsen."*

Det er blevet almindeligt, at hver enkelt uddannelse og hver enkelt uddannelsesinstitution reklamerer for sig selv, og undersøgelserne viser, at især ungdomsuddannelseselever i høj grad har opfattelsen af at befinde sig på et uddannelsesmarked, hvor hver enkelt både kan og skal vælge mellem et stort antal muligheder. Målet med et videregående uddannelsesforløb udtrykkes sjældent præcist og konkret. Valget formuleres som et afgørende eksistentielt valg, og skal sikre, at drømmen om at "finde det helt rigtige" kan indfries, men samtidig må uddannelsen ikke indebære fastlåsning til en bestemt jobfunktion. Valget anses for at være særdeles vigtigt, men bygger sjældent på grundig indsigt i muligheder og begrænsninger i feltet, og både uddannelse og erhverv omtales overvejende i generelle vendinger. Læreruddannelsen ser ikke ud til at være nogen undtagelse, hvad dette angår, men de fleste har en grundfæstet for forståelse af, hvad lærer-

uddannelse og lærerarbejde indebærer, og det fører sjældnere og sjældnere til valg af læreruddannelsen som det naturlige førstevalg, hvilket de sidste mange års fald i ansøgertal jo også peger på.

De uddannelsessøgendes individuelle ønsker og umiddelbare vurderinger er kommet i forgrunden. Hvad enten motivet for den enkelte direkte eller indirekte udtrykkes som ønske om selvudvikling, tryghed, et spørgsmål om ydelse og modydelse på uddannelses- og arbejdsmarkedet eller et spørgsmål om at ville være noget for andre, så bliver konsekvensen for uddannelsesinstitutionerne, at det bliver en primær opgave at tiltrække unge på markedets betingelser.

Valg af retning har betydning allerede ved overgang fra folkeskole til ungdomsuddannelse, hvor valg af ungdomsuddannelse igen har betydning for videregående uddannelsesforløb. Valget er således en langvarig og ofte modsætningsfyldt proces, som sker i et stadigt samspil mellem de uddannelsessøgendes udgangspunkter og ressourcer, og som påvirkes af de skiftende kontekster, som den unge befinder sig i. Det modsætningsfyldte kommer tydeligt til udtryk, når man sammenligner udsagn fra ungdomsuddannelseselever og sabbatister med udsagn fra unge, der er i gang med et uddannelsesforløb. I dette sidste tilfælde giver de studerende ofte udtryk for stor optagethed af, hvad uddannelsen konkret kan føre frem til. Det gælder ikke mindst for læreruddannelsen.

Også uddannelsesinstitutionerne, i dette tilfælde professionshøjskolerne, befinder sig i en modsætningsfyldt situation, og kan siges at være spændt ud mellem på den ene side nødvendigheden af at få tiltrukket flere studerende til læreruddannelsen og på den anden side nødvendigheden af at gennemføre en uddannelse, der kan levere færdiguddannede til skolerne med den viden, de færdigheder og de kompetencer, som skal gøre det muligt at undervise børn og unge til fremtidens samfund. Når det gælder om at øge søgningen til læreruddannelsen, bliver det også et spørgsmål om at finde balancen mellem på den ene side at gøre reklame og fremhæve positive sider ved uddannelse og profession, og på den anden side at orientere sagligt om krav og forventninger fra uddannelsens og fra professionens side.

Den finske læreruddannelse bliver ofte fremhævet som eksempel til efterfølgelse, idet der hverken er tegn på svigtende søgning eller nævneværdigt frafald fra uddannelsen, ligesom både uddannelse og profession generelt har højere status i Finland end i de øvrige nordiske lande. Vi har i med udgangspunkt i de seneste to rapporter fra Nordisk Ministerråd om læreruddannelserne i Norden fremhævet 4 områder, hvor den finske læreruddannelse adskiller sig fra de øvrige landes på det strukturelle og organisatoriske plan. Et af disse områder er samtaler og prøver forud for optagelse på klasselærer- og faglæreruddannelsen, og spørgsmålet om optagelsesprøver og andre tiltag for at sikre et højt indgangsniveau er et godt eksempel på uddannelsesinstitutionernes og myndighedernes dilemma mellem tiltrækning af studerende på markedets vilkår og indfrielse af krav og forventninger til færdiguddannede lærere.

Det seneste års økonomiske krise ser i nogen grad ud til at ændre søgningsmønstrene, så der i lighed med tidligere kriseperioder bliver en tendens til at søge uddannelser med et klart professionsperspektiv og med en relativ stor ansættelsestryghed. Søgningen til læreruddannelsen har da også for første gang i de forløbne ti år igen været stigende. Sådanne udsving i forhold til beskæftigelsessituationen på arbejdsmarkedet giver imidlertid ikke sikkerhed for, at der på længere sigt vil være tilstrækkeligt med arbejdskraft til at dække den centrale samfundsmæssige funktion som lærer i folkeskolen.

5.2 Muligheder

Der er gennem de seneste årtier med jævnlige mellemrum gennemført dybtgående reformer af læreruddannelsen, især med udgangspunkt i ønsker om at styrke folkeskolelærernes faglige forudsætninger for at undervise i skolens centrale færdighedsfag. Realiseringen af reformerne har været en krævende opgave for læreruddannelsesinstitutionerne, og har formodentlig samtidig skabt en vis usikkerhed blandt de uddannelsessøgende om uddannelsens profil. På den baggrund forekommer det naturligt at være tilbageholdende med at foreslå ændringer i uddannelsen. Alligevel bør man ikke afholde sig fra ændringer, hvis der er velbegrundede formodninger om, at de kan styrke læreruddannelsens profil over for de uddannelsessøgende og fremme søgningen.

De mange undersøgelser og analyser af unges uddannelsesmønstre peger ikke på enkle løsninger eller mindre justeringer, men giver et broget billede af komplekse forhold, som det vil være naivt at tro, man kan påvirke varigt ved blot at ændre på enkeltelementer ved selve uddannelsen eller ved intensive reklamekampagner. Spørgsmålet om læreruddannelsens og lærerjobbet manglende prestige er et godt eksempel: Blandt dem, der fravælger læreruddannelsen anføres den manglende prestige ofte som årsag, mens arbejdet med børn og unge understreges som altafgørende blandt mange af dem, der orienterer sig mod læreruddannelsen på trods af den forholdsvis lave placering i offentligt omdømme af såvel lærerarbejdet (i forhold til social og kulturel rangorden) og læreruddannelsen (i uddannelseshierarkiet). Det kunne se ud til, at der er tale om to grundliggende forskellige værdisæt, men som vi har været inde på, er der snarere tale om en sammenvævning af forgrunds- og baggrundsfaktorer, der igen er afhængige af den enkeltes livshistorie og opvækstvilkår. I den situation er det svært at pege på, hvem eller hvad en målrettet reklamekampagne skal rette sig imod. Samtidig må er det åbenbart, at der er stort behov for oplysning og vejledning af de uddannelsessøgende, der i meget høj grad er præget af uddannelsesrådvildhed.

De fleste af de spørgsmål, vi har fremdraget fra undersøgelser og analyser i denne rapport har at gøre med generelle samfundsmæssige og specifikke uddannelsesmæssige forhold. Hvis vi på den baggrund skal forsøge at pege på muligheder for ændringer, interesserer vi os derfor også primært for, hvilke strukturer der kunne ændres i og omkring selve læreruddannelsen, og vi vil afslutningsvis i punktform pege på en række tiltag, som vi mener vil kunne fremme søgningen og styrke selve uddannelsen. Vi må endnu en gang understrege, at den eksisterende viden ikke giver grundlag for entydige konklusioner, og at forslagene afspejler vores tolkning. Sigtet er at styrke læreruddannelsens profil som en

uddannelse, der på én gang er professionsrettet, har en faglig dybde og bredde, og har en åben, undersøgende tilgang til sine genstandsfelter.

- Uddannelsesstruktur, der gør studievalget mindre endegyldigt, det vil sige med fleksibilitet og koordinering med andre videregående uddannelser og med mulighed for omorientering efter påbegyndt studium uden væsentligt tab af studietid. Dette indebærer også langt større fleksibilitet mellem professionsbacheloruddannelser og universitetsbacheloruddannelser som i næsten alle andre lande.
- Tilrettelæggelsesformer, der tydeligt markerer læreruddannelsen som et studium, hvor den studerende har ansvar for og får støtte til at udfylde de faglige mål i uddannelsens enkelte faser. Det kan f.eks. være i form af modulopbygning med projektorienteret tilrettelæggelse, hvor studiedelmålene og progressionen mellem delmålene er klart beskrevet for hver enkelt etape, der afsluttes med opfyldelse af produktkrav.
- Understregning af fagligheden i læreruddannelsen og i lærerprofessionen som en faglighed på linje med andre professionsfagligheder for f.eks. ingeniører, læger eller sygeplejersker. Viden, færdigheder og kompetencer på det pædagogiske og didaktiske område må tydeligere fremhæves som konstituerende for lærerprofessionsfagligheden.
- Sammenhængende vejledning om overgange til videregående uddannelse gennem systematisk samarbejde mellem ungdomsuddannelserne og (i dette tilfælde) læreruddannelsen, så ungdomsuddannelseselever blandt andet får konkret mulighed for at stifte bekendtskab med lærerprofessionsfagligheden i praksis gennem skolebesøg og lignende.
- Muligheder for indførelse af optagelsesprøver/samtaler for bedre at kunne afstemme studerendes forventninger med forventninger fra uddannelsens og fra skolernes side.
- Tilrettelæggelsesformer, der tydeligt sætter fokus på lærerprofessionen i det daglige arbejde i uddannelsen med f.eks. øgede krav om inddragelse af empiri fra skolerne i projektarbejde og undervisning.
- Sikring af udbud af læreruddannelsen i tyndtbefolkede områder, så uddannelsen fortsat er attraktiv for de grupper af uddannelsessøgende, der kun får en videregående uddannelse, hvis den tilbydes tæt på deres bopæl. Fleksible tilrettelæggelsesformer med kombinationer af lokal tilstedeværelsesundervisning og netstøttede studier bør udbygges de steder, hvor der ikke findes læreruddannelse med institutionel forankring i lokalsamfundet.

1. Kilder: Den Koordinerede Tilmelding, KOT, Danmarks Statistik, og statistiske sammenfatninger fra undervisningsministeriet/ UNI-C.
2. Vinklen ' akademisk socialisering ' har mest gyldighed for universitetsuddannelserne (som modellen også primært handler om), idet det her drejer sig om interessen i også at uddanne til en akademisk karriere som kvalificering af den studerende til medlemskab i gruppen af undervisere og forskere. Den vinkel er ikke aktuel for de danske professionsbacheloruddannelser, der netop er placeret på særskilte uddannelsesinstitutioner uden mulighed og kompetence for at uddanne til egne rækker.
3. Efterkommere af indvandrere 2, 60 %; indvandrere 3,82 %, personer med dansk oprindelse 93,58 % (Baggrundspapir for Temamøde om rekruttering til uddannelserne 8. januar 2009).
4. Kun en grundig analyse af samfundsmæssige og historiske forskelle mellem de nordiske lande vil kunne give andet end hypoteser om, hvorfor Finland på dette punkt skiller sig markant ud.
5. Dog angives det i Epinion, at den typiske MVU-studerende: "Lægger vægt på, at uddannelsen kombinerer skole- og praktikforløb", (Epinion 2007: 10, 94). Dette står i nogen grad i modsætning til samme rapports angivelse: "*Uddannelsens længde er det, der betyder mindst for de unges valg af uddannelse blandt de opstillede parametre i undersøgelsen. Det har ligeledes mindre betydning, at uddannelsen kombinerer skole- og praktikforløb*" (s. 49).
6. Når det gælder den vigtigste grund, faglig interesse, så er der ikke en sådan modsætning, idet Epinion undersøgelsens resultat er: "*Det vigtigste for eleverne er, at uddannelsen leder til et job, hvor man arbejder med mennesker, efterfulgt af meget ansvar og muligheden for at skifte mellem mange forskellige stillingstyper*" (Epinion 2007:51).
7. Dette kan fremstå som en modsætning til det tidligere fremlagte forhold, at de unge ikke bekymrer sig om den særlige teori/praksis-beskrivelse af læreruddannelsen. Dette forhold kan imidlertid forklares med henvisning til at det her er studerende, der fravælger en universitetsuddannelse, som har svaret. Dette fravalg kan skærpe deres blik for det særlige praksis-orienterede ved læreruddannelsen.
8. "*De unge ønsker ikke at blive låst fast i et bestemt job, og det er derfor vigtigt for dem, at en uddannelse ikke udelukkende opleves at lede til ét bestemt type af job, men derimod giver flere muligheder*" (Epinion 2007: 34f).
9. Denne særlige tilgang betegnes som læreruddannelsens treklang. Denne ordning er aldrig fuldt ud blevet klar, og Jens Rasmussen beskriver forholdet således: "*Forholdet mellem uddannelsens teoretiske og praktiske elementer fremstår i den aktuelle læreruddannelse som et ukoordineret kludetæppe, uanset at det var en eksplicit intention med uddannelsen, at de skulle knyttes tættere sammen, og at praktik blev gjort til et egentlig fag i uddannelsen. I vidt omfang overlades ansvaret for integrationen af de tre områder til de studerende selv*" (Rasmussen 2006: 22).

Litteraturliste

Aagre, Willy (2003): "Ungdomskunnskap – hverdagslivets kulturelle former." Oslo, Fagbokforlaget

Albæk, Morten og Rasmus Hylleberg (2005): "Generation fucked up?" København , Gyldendal.

Alsøe, Per (2004): "Unge i befolkningen". Ungdomsforskning, 3-4.

Andersen, Dines(1997): "Uddannelsesvalg efter 9. Klasse." Delprojekt under forskningsprogrammet UDDANNELSE TIL ALLE. Socialforskningsinstituttet. København .

Arbejderbevaegelsens Erhvervsråd (2008): Færre får en ungdomsuddannelse. Notat.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd(2009): "Uddannelse er nøglen til fremtidens velfærd. Økonomiske tendenser 2009" AE.

Bonde, H og Carlsen, S (1997) "Drenge i kvindedominerede miljøer." Det tværministerielle Børneudvalg, København.

Capacent/Epinion(2008): " Analyse af den faldende søgning til professionsbacheloruddannelserne." Undervisningsministeriet .

Caspersen, Joakim; Frøseth, Mari Wigum(2008): "Tilbakeblikk på utdanningen." – Yrkesaktivitet, mestring af yrke, oppfølging i arbeidslivet og vurdering av utdanningen. HiO-notat 2008 nr. 2. Høgskolen i Oslo. Senter for profesjonsstudier.

Bach Ludvigsen, Nina og Jens Christian Nielsen(2008): Unges tryghed og trivsel i Frederiksberg Kommune. København. Center for Ungdomsforskning.

Bauman, Zygmunt (1999): "Globalisering – de menneskelige konsekvenser. København. Reizel.

Bayer, Martin og Ulf Brinkjær(2003): "Professionslæring i praksis" Danmarks pædagogiske Universitetsforlag.

Beck, Steen og Birgitte Gottlieb(2002): "Elev/student – en teoretisk og empirisk undersøgelse af begrebet studiekompetence." bd. 1+2. Odense. Syddansk Universitet. Dansk Institut for Gymnasiepædagogik.

Bruun, Jens, Jens Johansen og Peter Allerup(2003): "Gymnasieungdommens politiske dannelse." København. DPU's Forlag.

Bræmer, Michael(2009): "Unge svigter offentlige job" Ugebrevet A4, 2.

Capacente/Epinion (2008): "Analyse af den faldende søgning til professionsbacheloruddannelserne." For Undervisningsministeriet.

Christensen, Ole og Birgitte Tuft(2005): "Skolekultur – mediekultur – modspil eller medspil?" København CVU København og Nordsjællands Forlag.

Danmarks Evalueringsinstitut(2005): "Køn, karakterer og karriere – Drenges og pigers præstationer i uddannelse." København Danmarks Evalueringsinstitut.

Dencik, Lars og Hanne Themsen(2005): "Familieforhold i Postmoderniteten: En redegørelse for nogle centrale nordiske spørgeskemaundersøgelser af samtidens familiemønstre. Roskilde. Roskilde Universitetscenter, Center for Barndoms- og Familieforskning.

Dreier, Ole (1999): "Læring som ændring af personlig deltagelse i sociale kontekster." I: K. Nielsen og S. Kvale (red.) "Mesterlære." Hans Reizels Forlag.

Dreier, Ole (1993). "Psykosocial behandling." Dansk psykologisk Forlag. København.

Ebbensgård, Murning, og Ulriksen(2009): "Når gymnasiet er en fremmed verden. Eleverfaringer – socialbaggrund – fagligt udbytte." Frederiksberg. Samfundslitteratur.

Elsborg, Steen, Ulla Højmark Jensen, Peter Seeberg(2006): "Udvikling og forskning i samspil. Mønsterbryderperspektiv på de gymnasiale uddannelser." Mønsterbryderprojektet 2004-2006. Rapport 3. Syddansk Universitetsforlag.

Engestad, Frederik og Guro Ødegård (red.)(2003): "Ungdom, magt og mening." Magt- og demokratiudredningen 1998-2003. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Epion (2007): "Valg og fravalg af lærer-, pædagog-, sygeplejerske-, og socialrådgiveruddannelsen." Epinion for Undervisningsministeriet.

Goodson, Ivor F. (2007)(2003).: "Professionel viden. Professionelt liv. Studier af uddannelse og forandring". Frydenlund

Goodson, Ivor F; Pat Sikes (2008): "Life History Research in Educational Settings. Learning from Lives" Open University Press.

Guarine, C.M., Santibañez, L og Daley, GL 2006): "Teacher Recruitment and Retention: A Review of the Recent Empirical Literature" I Review of Educational Research, Vol. 76, No. 2, pp. 173 – 208

Hansen, Erik Jørgen(2003): "Uddannelsessystemerne i sociologisk perspektiv." København Hans Reitzels Forlag.

Hansen, Sigrid og Noemi Katznelson (2009): "Uddannelsesvalg og vejledning i Nordjylland." København. Center for Ungdomsforskning (uafsluttet projekt).

Hatlevik, Ida Katrine Riksaasen(2009): "Afgangstudenten, - Studentenes vurdering av undervisning, praksis, studieforhold, tilegnet kompetens, studieatferd og fremtidig utdanning." HiO- notat 2009 nr. 2 Høgskolen i Oslo, Senter for profesjonsstudier.

Heggen, Kåre og Tormod Øia (2005): "Ungdom i endring – mestring og marginalisering." Oslo. Abstrakt Forlag

Hermann, Stefan (2007): "Magt og oplysning. Folkeskolen 1950-2006." Unge Pædagoger.

Hopmann, Stephan(2006): "Læreruddannelsen i Norden – et internationalt perspektiv." Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Houe, Jens Peter og Gitte Redder (2008): "Den unge generation kræver lynkarriere." Ugebrevet A4,2.

Humlum, Maria Knoth (2009): "Essays on Human Capital Accumulation and Educational Choices."

Hutters, Camilla (2004): "Mellem lyst og nødvendighed. En analyse af unges valg af videregående uddannelse." Roskilde Universitetscenter. Ph.d. - afhandling

Højdal, Lisbeth og Lene Poulsen (2007): "Karrierevalg – teorier om valg og valgprocesser." København Studie og erhverv.

Højmark Jensen, Ulla og Torben Pilegaard Jensen (2005): "Unge uden uddannelse: Hvem er de, og hvad kan der gøres for at få dem i gang?". København. Socialforskningsinstituttet.

Illeris, Knud, Noemi Katznelson, Birgitte Simonsen og Lars Ulriksen(2002): "Ungdom, identitet og uddannelse." København: Roskilde Universitetsforlag .

Illeris, Knud , Noemi Katznelson, Jens Christian Nielsen, Birgitte Simonsen og Niels Ulrik Sørensen (2009): "Ungdomsliv. Mellem individualisering og standardisering." Samfundslitteratur.

Illeris, Knud(red.)(2007): "Læringsteorier – 6 aktuelle forståelser". København: Roskilde Universitetsforlag.

Jensen, Torben Pilegaard (2009): "De unges møde med Ungdomsuddannelserne? – og vejledningens rolle." In: Annie Aarup Jensen og Palle Rasmussen (red.): "Læring og forandring." Aalborg Universitetsforlag.

Jensen, Torben Pilegaard og Leif Husted (2008): "De unges vandring i uddannelsessystemet. Uddannelsesmønstre i Region Midtjylland og betydningen af geografi og social baggrund".

Jensen, Torben Pilegaard, Anne Katrine Kamstrup og Søren Haselmann (2009)
"Professionsbacheloruddannelserne – De studerendes vurdering af studiemiljø, studieformer og motivation for at gennemføre." AKF.

Lange, Thomas et al.(2010a) : "De unges vej gennem uddannelsessystemet i Nordjylland." UNI.C for Region Nordjylland.

Lange, Thomas et al. (2010b): "Studerende på velfærdsuddannelserne på University College Nordjylland." UNI.C for Region Nordjylland.

Lindhart, Lars (2007): "Læring som deltagelse i vekslende handlesammenhænge. Hvor lærer en lærer at være lærer?" Ph.d.-afhandling, Aalborg Universitet

Mikaelsen, Lars Christian Hougaard (2008): "Men det er nu også rart at kunne mødes – mellem virtuel og fysisk tilstedeværelse i den netbaserede læreruddannelse." Ph.d.-afhandling, Århus Universitet .

Nielsen, Bodil(2006): "Lærerstuderendes valg af læreruddannelsen og valg og prioriteringer inden for uddannelsen." ph.d.-afhandling, Forlaget CVU København og Nordsjælland.

Nielsen, Marlene Berth, Flemming Meier, Peter Bacher, Anne Slej Kristensen og Anders Vind (1999): "Hvad virker? – erfaringer om uddannelse til flere unge." København. Undervisningsministeriet. Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie 38.

NIRAS-Konsulenterne (2009): "Søgning til læreruddannelsen. Analyse af de bagvedliggende årsager til den faldende søgning til læreruddannelsen." NIRAS Konsulenterne for Undervisningsministeriet.

Nordal, B. (1995): "Tarzan i damejunglen." Forlaget Nielsen, København.

Nordisk Ministerråd (2008): "Komparativt studium af de nordiske læreruddannelser", København (offentliggjort på www.uvm.dk d. 17.02.2009).

Nordisk Ministerråd (2010): "Rekrutteringsproblematikken på de nordiske læreruddannelser." (offentliggjort på www.norden.org. 15.03.2010).

Midtbø, R et al.(2006) "Lærerkvalificering og god lærerarbeid." Oslo, Bedre Skole.

Olesen, Søren Gytz (2005): "Rekruttering og Reproduktion. –Om praktikker og italesættelser i pædagoguddannelsen." PUC, Viborg.

Olsen, Lars(2007): "Den nye ulighed."København. Gyldendal 2007.

Olofsson, Jonas og Alexandru Pancian (red.)(2008): "Ungdomars väg från skola till arbetsliv – nordiska erfarenheter." TemaNord. København. Nordiska ministerrådet.

Ploug, Nils (red.)(2007): "Social arv og social ulighed." København. Hans Reitzels Forlag.

Rasmussen, Jens(2004): „Undervisning i det refleksiøt moderne. Politik, profession, pædagogik.“ Hans Reitzels Forlag.

Rasmussen, Palle (1998): „Uddannelse og samfund. Kritiske analyser.“ Aalborg Universitetsforlag.

Simonsen, Birgitte og Lars Ulriksen(1998): „Universitetsstudier i krise – fag, projekter og moderne studenter.“ København: Roskilde Universitetsforlag.

Skolverket(2007): "Attituder till skolan – elevernas och lärarnas attityder til skolan ." Rapport 299. [URL:http://www.skolverket.se/sb/d/1843/a/9119](http://www.skolverket.se/sb/d/1843/a/9119)

[Skovsmose, Ole](#) (2005) "Foregrounds and politics of learning obstacles." I: "For the Learning of Mathematics, vol. 25, nr. 1, s. 4-10".

Steensen, Jette (2008): "Veje og udveje i et felt under forandring. En komparativ analyse af to grupper lærerstuderende i Danmark og USA". Aalborg Universitet/VIASYSIME .

Usher, Robin and Richard Edwards (1994): "Postmodernism and Education. Different voices, different worlds." Routledge, London.

Temagruppen for Uddannelse, Region Nordjylland(2007): "Mere uddannelse til flere" Afrapportering.

Thorsen, Lene og Lars Boldt(2008): "Sommerens gymnasiale studenter." København: UNI'C Statistik og Analyse.

Undervisningsministeriet(2003): "Folkeskolelærere på arbejdsmarkedet". Statistiksektionen.

Undervisningsministeriet(2008): "Uddannelse – udvalgte nøgletal."

Undervisningsministeriet (2001): "De unges vej gennem uddannelsessystemet. Uddannelsesprofiler 1980-98." København. Undervisningsministeriet .

Undervisningsministeriet (2003): "Folkeskolelærere på arbejdsmarkedet", Undervisningsministeriets statistiksektion.

Undervisningsministeriet: "Hvor stor en andel af en årgang får en uddannelse?" [URL:www.uvm.dk/statistik/tvaergaende/profilmodel/data.htm?menuid=551040](http://www.uvm.dk/statistik/tvaergaende/profilmodel/data.htm?menuid=551040)

Ziehe, Thomas (2004): "Øer af intensitet i et hav af rutine – Nye tekster om ungdom, skole og kultur." København. Politisk Revy.

Zeuner, Lilli (2000): "Unge mellem egne mål og fællesskab. Værdier og valg blandt elever i de studieforberedende ungdomsuddannelser". Socialforskningsinstituttet.

